

KAITSIE KOIDUL!

Õigupoolest Eesti sõjaväe ühikute ühine foto.

30. APRILLIL 1927.

VÕRU ÜHISPANK

Võrus, Jüri tän. nr. 22,
II korral. Kõnetraat nr. 29.

Toimetab kõiki pangaooperatsioone.
Saadab raha tasuta igasse kohta.
Võtab raha hoiule, makstes kuni 12 %.

Toimetab vekslite, raudteetähtede ja teiste
dokumentide järele raha sissenõudmist.

Võtab vastu Eesti omav. kinnituse seltsi

« O M A »

tulekinnitusi.

Ainuke Eesti ühistegelise pank Võrus.

KAITSE KODU!

EESTI KAITSELIIDU HÄÄLEKANDJA
ILMVB KAKS KORDA KVVS

III AASTAKÄIK

Nr. 8

30. APRILLIL 1927

Väljaandja: Kaitseliidu staap. Vastutav toimetaja: V. Neggo. Tegev toimetaja: J. Jaik.

Tellimishind: aastas 600 mrk., poolaastas 300 mrk., veerandaastas 150 mrk., kuus 50 mrk.

Üksiknumber 30 mrk.

Kuulutuste hinnad. 1/1 lehek. 4000 mrk., 1/2 lehek. 2000 mrk., 1/4 lehek. 1000 mrk. ja 1/8 lehek. 500 mrk. Esimese kaane sisekülj 50%, tagumise kaane väliskülj 100% kallim.

Toimetus Tallinnas, Kaarli tän. 8, Kaitseliidu staabis. Telef. 370. Toimetuse kõnetunnid igal teispäeval, kesknädalal, neljapäeval ja reedel kella 2—3 p. l.

Talitus Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse kontoris, Tallinn, Pikk tän. 2, telef. 3-11.

Tegusid ja ohvreid nõudis vabadussõda, tegusid ja ohvreid nõuab ka praegune silmapilk ja ka tulevik.

Rahvaste elus on üksikud juhud, nagu kogunesid sõjaasjus tehniliste teadmistega kilomeetripostid. Nende järelle mõõdetakse elu, mõõdetakse edu. Täna mälestame üht meie tähtsamat sündmust meie Eesti elus. Mälestame täna Eesti I polgu sünnitamise aega. See oli kevadel 1917. a., kui Tallinnas pandi alus I Eesti polgule, I Eesti rahvusväeosale. See oli sel ajal, kui elu lained käisid kõrgelt. Tsaari võim oli langenud, revolutsioon süvenes. Eesti rahva kaine vaim oli aga valvel isamaa kaitseks, Eesti rahvussõjastamiseks. Suured on need saavutused, mis Eesti esimese sõjaväe osa asutamine andis pärastisele Eestile. Meie parematest rahvapoegadest olid paljud Vene sõjaväes. Meie rahvusliku sõjaväe koondamisega sai võimalikuks, et meie kodumaale

Riigivanem J. Teemant.

mardame sügavasti nende ohvrite ees, mis need, meie paremad pojad, on kannud. meie pärastises elus, meie vabadussõjas olulist, otsustavat osa mängisid. Meie saime oma Eesti sõjaväejuhid, saime oma üksikute sõjaväeosade juhtijad. Eesti rahva geenius näitas aga oma kõige suuremat osa meie vabadussõjas. Aastasadu võõra ikke all kannatades, tasa ja targu tegutsedes, oma jõudu hoides, mõistis Eesti rahvas parajal silmapilgul sarnast lööki anda, et ennast vabastas võõrast ikkest, et lõi iseseisva Eesti rahvariigi, Eesti demokraatliku vabariigi. Palju paremaid poegi kaotas küll oma elu; nad andsid selle, mis igatühele kõige kallim, lahingu võitluses vaenuväljal. Mälestame neid, kum-

Meil on siiski õnn, et hulk vabadsõja tegelastest veel elus; nad karastasid ennast selles võitluses. Meil on õnn, et hulk Eesti parimaid poegi neist meie päras-tises riigielu ülesehitamises võivad osa võtta. Eesti on vaba, Eesti sai iseseisvaks rahvariigiks. Aga riigi sündimisega ei ole veel lõppenud meie töö. Meie vennad, meie isad on annud meile küll eeskujude, kuidas peab tegutsema, eeskujude selles, mis hea, mis armas. Riiklik elu nõuab tegutsemist, elu läheb edasi, elu edeneb, elu nõuab selle tõttu uusi tegusid. Meie peame end korraldama. Mul on usk, et me jõuame end korraldada, et jõuame meie elu konarlusi kõrvaldada, sest Eestis

on võim — rahva tahe. Me elame rahvariigis, demokraatlikus vabariigis, kus võim täies ulatuses rahva enese käes. See rahvas, kes suutis vabadsõja õnnelikult võidule viia, kui meil olid raskemad elutingimused, see rahvas suudab, see on meie usutunnistus, kõrvaldada neid konar-lusi, mis meie riiklikus elus ette tulevad. Eesti edeneb, ta kosub ja viimaks õitseb.

Mu isamaa, mu õnn ja rõõm!

J. J. J. J.

Eesti vaim loob meile uue, ilusa Eesti!

(Lühendatud kokkuvõtte K. Päts'i kõnest, mis peetud Eesti väeosade juubeli-aktusel.)

K. Päts.

Õõ — tume, pikk, vaevarikas, luupainajalik — meie rahva elus on mööda jõudnud. Ma ei tule tagasi, ei räägi, ei taha meele tuletada keskaegset orjapõlve. Ei, ma nimetan selleks ööks aega, mil meie olime seotud suure Vene riigi külge, pidime elama selle riigi, rahva all. See oli meie rahva

öö, kõige tumedam, rusuvam öö. Me olime seotud riigiga, kes ei austanud vabadust, kultuuri, kes ei annud rahvale valgust, kelle ülesehitamine oli võimu ja rõhumise najal. Selle riigiga olime seotud kui rahvas, kes ka ihuliselt veel vaba ei olnud. Kui meile anti vabadus pärispõlvest, see oli siis, kui vabanduslained üle terve Euroopa tulid ja viimaks ka meile jõudsid, leidsid nad siin kalju eest, mille vastu see vabadusvool, mis Napoleoni ajal liikuma pandud, oma jõu kaotas ja muutus ainult nõrgaks loksumiseks vastu kaljut. Me saime Vene ajal linnuvabaduse, meie käest võeti kõik, mis rahvast võis toita, mis võis olla ta edenemise aluseks, mis teda oleks võinud kaitsta kindlamalt oma kodumaa külge. See linnuvabadus kestis kaua ja selle tagajärjed ei ole veel praegugi meie rahva keha küljest kadunud. Me olime seotud riigiga, kes ei tunnistanud ja austanud oma valitsevagi rahva rahvuslikke õigusi, mis võisid temalt siis loota kõik nõndanimetatud võõrad rahvad? See oli riik, kes ennast laiaiks oli ajanud, kes suureks paisunud võidetud ja allahoidetud rahvaste kontide-mägede otsas, see riik oli paljude rahvaste surnuaed. Vene ahelates pidime kasvama ja oma vaimu kosutama ja oma paremale, kaunimale, kasvavale koidule vastu vaatama, usku enesesse mitte kaotama ja lootma.

See luupainaja langes, tema savised jalad löödi alt, ta langes suure mürinaga kokku. Siis tõstsid pead ka need rahvad ja rahvused, kes olid tema all kettides vaevlenud. Teie arvate, see on ehk liialdus, mis ma siin puudutan. Mul ei ole võimalik anda täielist pilti sellest, mida me Vene valitsuse all oleme pidanud läbi elama, aga ma ei saa mööda minna, vaid pean meele tuletama kas või mõnegi sündmuse viimaste enne-

sõjaaegsete aastate elust. Tuletame meele „Estoonia“ teatrimaja rahvusliku hoone nurgakivi asetamist, mille pidime tegema vaikides, sest meid ei tahtud lubada oma rahvusliku templi nurgakivi panekul oma keeles kõnelda, „Estoonia“ avasime, ilma et oleksime võinud laulda oma rahvuslikku hüdni! Kuigi olime oma kodumaal esimene rahvas oma suuruse, oma ülesehitava jõu poolest — olime ometi kõige vähemagi omavalitsuseta. Kui sõjaajal nii kaugele saime, et rüütelkondade ja linnade esitajate kokkuleppel paigutatud omavalitsuseni välja jõudsime ja Peterburi Venemaa juhtivate meeste juure läksime, et selle kinnitust nõutada, siis öeldi meile, et ei olevat aeg meile vekslit välja anda. Kui selle peale tähendati, et vekslit väljaandmisega võib hiljaks jääda ja rahvas selle ise välja võtab, kui tal tarvis, siis vastati, et see võimatu on, ja et rahvas peab ootama, kuni talle antakse tarvilised uuendused.

Tuli suur maailmasõda. Venemaa kihutas oma rahvaid, kõrgeid aateid lipule kirjutades, hirmsale tapalavale. Venemaa pidi korraga olema väikeste rahvaste vabastaja võõra ikke alt, Venemaa pidi viima Euroopas väikestele rahvastele vabadust. Me pidime oma parimaid poegi saatma sõjaväljale. Mul seisab see pilt nagu tänapäev meeles, mis rada mööda meie rahva pojad pidid astuma. Põllutöö juurest paremal tööajal kisti ära meie mehised mehed. Päikesest pruunikus põlenud nägudega ilmusid nad linnadesse, naised ja lapsed käekõrval läksid kasarmutesse. Ei olnud nuttu ega meeleheidet, mindi kui kodanik välja, kuigi igauks mõtles: mille eest lähen ma verd valama. Mindi, ei nurisetud, ning jääd. Sajad, tuhanded jäid Karpaatidesse, jäid kõikidele sõjarinnetele. Seal puhkavad meie parimad pojad. See tapmine kestis mitu aastat. Ma ei liialda, kui ütlen: kümneid tuhandeid meie parimaid mehi oli lipu alla kutsutud, kodu hakkas nõrkema. Ning missuguste tagajärgedega? Sõda kestis edasi. Kui sõjaõnn pööris, kui viimane savist jalgedel seisev koloss hakkas kokku varisema, said kuju need mõtted, mida meie paremad mehed kaevikutes öö salajase sosina all olid mõlgutanud ja oma südame nurka paigale pannud. Nad tulid otsusele — kui oma verd valame ja elu ohverdame, et teistele vabadust tuua, kes keelab meid, et me seda ei saa oma rahvale. Kui Venemaal kõrgelt käisid revolutsioonilained, kui Vene ja teised rahvad maha pillutasid raske ajaloolise koorma, siis tulid ka sajad ja tuhanded meie sõdurid kaugelt Venemaa väljadelt tagasi kodumaale. Nad olid palju kannatanud, perekondadest eemal olnud ja muutunud selginud pilguga kodumaa poegadeks.

Ma ei taha puudutada selle suure kodumaale tagasituleku tähtsust meie rahva kaitse seisukohalt. Ma puudutaksin õige lühidalt teist külge,

nimelt, kui suur tähtsus meie rahva iseseisvuse aadete õhutamises oli just kodumaale ilmunud Eesti sõjameestel. Nad olid küpsed ja tõsised. Kodus olid paljud oma väikestes kodustes askeldustes elust eemale jäänud, sõjameeste pilk oli aga selgunud, nende vaatepiir oli laiem, nad olid palju üle mõelnud, kui nad igapäev lastiste silmadega surmale vastu vaatasid. Neil ei olnud väiklast kartust ja tühist hirmu. Sõjamehe elukitse ja sõda ise kustutab need hingest. Nad olid julged, tulid koju selgete peade ja kõrgete ja ausate püüetega. Enne seda, kui I sõjaväelaste kongress kokku tuli, ei olnud kuski nii julgelt ega selgesti välja öeldud neid aateid ja lootusi, mis meie rahva südames, peasjalikult aga tuhandete sõjameeste hinges sõja ajal oli tekkinud. Seda tegi I Eesti sõjaväelaste kongress.

Olen kõnelnud paljudel koosolekutel, olen tunnustanud, kuidas vahel on kuulajad nagu niitidega seotud kõnelejaga, kuid ma pean tunnustama, et niisugust elektrit, niisugust silmade põlemist ja õhu palavust ei ole ma leidnud kuski koosolekul, kui I Eesti sõjaväelaste kongressil, kui ma ütlesin: „Me oleme teiste rahvaste vabastamiseks välja saadetud, kas ei ole aeg, et meie nüüd julgelt ja selgelt ütleme — kui teisi rahvaid vabastame, siis vabastame ka oma väikese rahva.“ Saal murises selle tagajärjel ja ettepanud sellekohane resolutsioon võeti vastu sarnase õhinaga, nagu oleks igauhe hinges midagi üle keemas. Ma tuletan meelega seda resolutsiooni meele, et näidata, et meie sõdurid kodumaale ei toonud mitte ükski tahtmist oma kodumaad kaitsta väe- võimu vastu, vaid ka värskeid püüdeid, mis panid kodumaal helisema uned helid, vabaduse, ja iseseisvuse puhtad ja kaunid helid. Neid pidi kuulma ja neile astuti vastu mitte seepärast, et kardeti üht Eesti polku, ei, meie sõjaväe jõud ei seisnud selles, et oma kehalise jõuga midagi ära oleks suutnud teha, vaid teda kardeti rohkem tema moraalse mõju pärast Eestis. Ma tuletan selle selgitamiseks ainult meele, et meil kubermangu komissari juure loodi järelevalvekomitee, millest osa võtsid revolutsiooniliste organisatsioonide esitajad. Ja see komisjon harutas tõsiselt, kas on lubatud temale Eesti keeles ametlikku kirju saata! See oli alles siis, kui revolutsioon oli alles noor, siis tahtis Tallinna linnavolikogu ametlikku luba selleks saada, et Eesti keeles oma asju ajada, mille peale Vene pealinnast tuli teade, et see ei ole lubatav, Vene keel pidi ka seal veel edasi valitsema! Iga sammu peal võis näha, et kui kuski Eesti rahvuslik mõte end üles tahtis ajada, kus Eesti rahvas end maksma soovis panna, astus Vene kitsas marurahvuslus sinna vahele. Öeldi: see on ikkagi Venemaa osa ja siin tuleb kõik seaduslikul teel teha, see tähendab, olgu nii, jäägu nii, nagu see oli enne. Seda arvamist ei pannud tähele meie sõjavägi, meie sõ-

1. Eesti sõjaväelaste kongress Tallinnas, 18. juunil (1. juulil) 1917. a.

durid, kes kodumaale tulid. Kardeti, et nemad terve rahva kihama panevad. Tõsi on, nemad tõid julgust ja liikumist meie poliitilisse ellu, see leidis vastukaja ja sünnitas usaldust meie sõjaväe vastu. Ma tuletaksin meele seda nii südamlikku ja ilusat üleskutset, millega meie laiali aetud Maapäev Eesti sõjaväelaste poole pööris.

See oli nagu viimasest ölekõrrest kinnivõtmine, sest kui meie sõjaväe osad ei oleks rahva eluõigusi tahtnud kaitsta, kust oleksime siis võinud tuge ja toetust veel leida. Meie sõjameeste meelsusel on suur teene meie rahva vabastamises. Seda ei saa kui teatud tõsiasi ette kanda, vaid seda peab ise kaasa elanud ja näinud olema. Peab olema näinud, missugune tuluke nende keskel põles, kes raskete sõjavälja vaevade järele tulid kodumaale uut riigikorda looma ja toetama.

Kas lubaksite nende inimeste nimel, kes oma elu ja tervise on jätnud ning palju kannatanud kodumaa eest, küsida praeguse Eesti käest, kas teie nüüd 10 aasta pärast olete täitnud ja tahate täita neid lootusi, mis meil siis olid, kui kodumaale tulime ja kodumaale andsime, mis meil veel oli anda? Kas on meil julgust ja tahtmist üles ehitada seda, mida need mehed meilt lootsid? Ma ei taha liialdada, aga pean siiski ütleva, et paljud Eesti sõjamehed, kes nüüd oma perekonna seas elavad, raskelt oma uut kodu ehitavad, kui nad selle peale mõtlevad, mis nad on pidanud läbi elama, palju nad on pidanud kannatama, oma pea kurvalt longu lasevad. Mitte seepärast, et Eesti rahval ei ole tahtmist ega elujõudu olnud. Kui oleme oma kaela sirge hoidnud kõige raskematel aegadel, siis on seda elujõudu ka meie vabariigil. Aga meie vabariigis peaks seda rohkem olema, meil peaks rohkem julgust ja tahtmist olema kodu üles ehitada, kui seda

praegu näeme. Kas ei ole meil põhjust niisugustel pidulikkudel momentidel, kui seda on Eesti rahvusväe kümneaastane sünnipäev, rahva poole pöörata ja küsida avalikult, millest tunnistab see, et kodumaalt jooksma pannakse selleks, et Austraaliasse minna kodujäneseid püüdma. Kas oleme oma noortele selleks hariduse annud, et merede taga jäneseid küttida? Kas selleks on meie ülikool asutatud, et seal oma viimast raha raisata ja pärast kuski kaugel õnneküttideks muutada? Kas selleks on meie paremad pojad riigi loonud, kas selleks on meie rahvas oma elujõudu kulutanud, et kui meil on väikene kurvasus, siis läheme kõrtsi, laseme revolvrüst kuuli pähe ja kirjutame — „ilus on surra, kui oled noor“. Kas meie ei saa oma noortele sisse imbutada seda julgust, mis meil oli siis, kui võitlust algasime oma iseseisvuse eest. Ma usun, see on möödaminev nähtus, see on hiljaks jäänud hall, mis meie eneste ja meie viljapõldude peale on langenud. Need on ainult õnnetumad hinged meie hulgas, kel elujulgus puudub, kel puudub julgus vabastatud kodumaal elu sisse seada ja higerikast, kuid ülesehitavat tööd teha.

Kui meele tuletame meie ilusamaid ajaloo lehekülgi meie rahva elus, siis peab ütleva, meil kõigil on lootust, et see noor mets, kes siis kohinal oma pead tõstis, kui isamaa oli hädas, kasvab, tugevneb, ja see töö ja vaev, mida meie esimesed sõdurid ja nende juhid on teinud ja näinud, ei ole kaduma läinud. Ei lähe kaduma, mitte iialgi.

Kõigi kiuste elab edasi see kange ja paindumata Eesti vaim. Temale on haavu löödud. Ta nõrkeb vahel, kuid ajutiselt. Võit aga jääb temale, tema loob meile uue, ilusa ja kõrgelemlise elu vabas Eestis.

Jooni meie esimese rahvusliku väeosa tekkimisloost.

A. Rei.

I Eesti polgu loomise 10. aastapäeva pidulik mälestamine on tõenduseks, et esimene Eesti sõjaväe osa on mäginud Eesti ajaloos suurt osa ja et sellest aru saadakse. Eesti esimese sõjaväe osa loomine on üheks tähtsamaks peatükiks Eesti ajaloos. Täna tagasi vaadates sündmuste peale, mis 10 aastat tagasi aset leidsid, on küllalt huvitav meele tuletada, et I. Eesti polgu loojatel eslotsa endilgi selget arusaamist ei olnud, et nende töö on sihitud Eesti riigi iseseisvuse, Vene riigist lahkulöömise poole. Mitte üksnes meie sõjaväe korraldajad, vaid ka Maapäev, meie demokraatliku Omavalitsuse loojad ei mõtelnud sellele, et mõne kuu pärast tuleb Eestil lõpuliikult lahku lüüa suurest Vene riigist. Nagu ühes Molière'i näidendis üks peategelastest imestusega leiab, et tema terve eluaja on proosat kõnelnud, nii leidsid alles pärast meie rahvaväeosade ja meie demokraatliku valitsuse loojad, et kogu nende tegevus esimesest sammust algades oli olnud sihitud Eesti riikliku iseseisvuse ettevalmistuseks. Veel paradoksaalsem on meele tuletada, et Vene revolutsiooni esimestel kuudel Eesti ja teistel muulastest sõjameestel oli rohkem riiklikku tunnet Vene riigi suhtes kui venelastel enestel. See on aga teatava määrani arusaadav. Suurvene talupoegade hulgal, kes sõdurite mundrisse oli asetatud, puudus arusa-

mine riiklistest vajadustest, puudus vastutuse tunne oma riigi ja rahva saatuse eest, puudus rahvuslik ühtekuuluvuse tunne, puudus arusaamine sellest, et riigi saatus puudutab iga üksikut kodanikku. Vene kirjaoskamatu, vähekuultuuriline talupoegade mass ei olnud nii kaugele jõudnud riiklikus arusaamises. Ses suhtes seisid Vene vähemusrahvad, kes elasid Vene riigi piiridel, kultuuriliselt kõrgemal astmel. Nende maad olid sõja tallermaaks, nemad teadsid, et just nende saatus oleneb kõige suuremal määral sellest, kuidas sõda lõpeb. Peab tunnistama, et pärast Vene revolutsiooni oli Venemaa vähemusrahvaste hulgas rohkesti illusioone, et peale seda, kui barbaarne tsaarivalitsuse ike kukutatud, ka vähemusrahvad vabalt hingata ja areneda võivad. Seepärast olid vähemusrahvaste sõdurid Venemaal vähem vastuvõtlikud distsipliini- ja korralangusele ning -lagunemisele, mis kiiresti kasvama hakkas pärast revolutsiooni. Vene suure väe lagunemine oli üheks põhjuseks, mis väeliinile seisvatele Eesti ja teiste vähemusrahvaste sõdurites tungi äratas koonduda rahvuslikkudesse väeosadesse oma kodumaale. Ainult rahvuslikul alusel ümberkorraldatud sõjavägi oleks endast veel kujutanud teatavat sõjalist jõudu ja oleks võinud olla miskisuguseks kindlustuseks, et Vene riik oma vähemusrahvad mitte päris täiesti saatuse hooleks ja Preisi imperialismi õgida ei jäta, vaid et maailmasõja likvideerumisel ka nende rahvaste saatuste eest nii või teisiti hoolitse-takse. Aga Vene ajutine valitsus, kes oleks pidanud sellest aru saama, oli vähemusrahvustest väeosade korraldamise küsimuses sama peata, saamatu ja kõhklev, nagu kõiges oma poliitikas, Äärmisi jõupingutusi tuli teha Eesti rahvusväeosade loojatel selleks, et Vene keskvalitsuse võimudelt luba ja tarvilikke vahendeid saada rahvusväeosade korraldamiseks. Veel enam, Vene ajutine valitsus silmanähtavalt kartis hädaohtu Venemaa ühtlusele rahvaväeosade tekkimisest ja seepärast jõudumööda takistas rahvaväeosade kujundamist. Kuid vool oli liig tugev, mispärast Vene võimude vastuseismisel muid tagajärgi ei olnud, kui et ta külvas kibedust ja meelepaha Vene ajutise valitsuse poliitika vastu. Mida kaugeemale jõudis Vene sõjaväe lagunemine, seda tungivamaks ja elulisemaks läks tarvidus rahvuslikkude väeosade kodumaale koondamise järele. Päevpäevalt muutusid Vene väeosad hädaohtlikumateks — ei mitte välisvaenlastele, vaid rahulikudele oma maa elanikkudele. Seda said kõige valusamini tunda jällegi vähemusrahvused, kes Vene piiridel elasid, seepärast, et nende maaladele paigutatud suuremad Vene sõjaväe hulgad. Need, kaotades distsipliini ja korra, muutusid hädaohtlikuks maa rahule.

Eesti sõjaväelaste ülemkomiteele hakkas 1917. a. sügisel igalt poolt, kus Vene sõjaväed olid, hulgaliselt kaebusi tulema vägivallategude üle. Näis nagu oleks tagasi tulnud Ivan Grošnõi või 30-aastase sõja olud Saksamaal. Kohalikud rüüstamised ja laastamised läksid sagedasteks, seepärast oli tarvis vastukaaluks jõudu, mis suudaks kindlustada seda elementaarset korda ja julgeolekut, ilma milleta ükski korraldatud ühiskond mõeldav ei ole. Ühtlasi sai päev-päevalt selgemaks, et suur Vene riik on lõpulikult kokku varisenud, ja lahtipuhkenud suures kataklismis peab iga rahvas oma saatuse eest ise hoolitsema, oma saatuse enese kätte võtma ja ise omale jõudu korraldama selleks, et mitte kaitseta jääda. Seepärast 1917. a. sügisel hakkasid Eesti sõjaväelased järjest suuremal hulgal kodumaale valguma. Eesti sõjaväelaste ülemkomitee saatis igalepoole, kuhu tal ühendust oli, sõna, et kõik viibimata kodumaale Eesti väeosadesse tuleks, kaasa võttes sõjavarustust nii palju kui iganes võimalik. Oli juhtumisi, kus isegi kaugelt lõunaväerinnalt tuldi hobustega ja varustusega Eestisse. Ei ole tarvis sõjaasjanduse tundja olla, et mõista, missugune tähtis töö pärastise vabadussõja jaoks rahvusväeosade loomisega 1917. aastal oli ära tehtud. Rahvusväeosades, eriti I polgus, kellest välja võrsusid II, III ja IV polk, siis suurtüki-brigaad ja ratsapolk, koondusid meie pärastised vabadussõja juhid, kujunes välja tugev tööväimeline organisatsioon, kindel kaader, kelle Saksa okupatsiooni võimud küll ajutiselt laiali ajasid, aga mis otsekohe kokku astus, niipea kui seda olud lubasid ja nõudsid. See organisatsioon, kes loodi 1917. a., oli suureks ettevalmistustööks, mille tõttu ruttu korda läks võitlusväimelist sõjaväge 1918. a. lõpul ja 1919. a. algul ellu kutsuda. Tagasi vaadates nende sündmustele, mis 10 a. eest aset leidsid, selle kaleidoskoopilise sündmuste vahelduse peale, nende raskuste peale, millega sel ajal võidelda tuli, peab otse imestama, kui palju visadust pidi olema, et neist raskustest üle saada ja Eesti rahvuslikud väeosad Vene ajal ellu kutsuda.

Juubelipidustusi korraldav toimikond on välja annud väikese raamatu: Ülevaade rahvusliku väeosa loomisest. Selle lõppu on paigutatud kronoloogiline tabel. Pruugib seda ainult lehitseda, et näha, kui suur oli vastutõtamine ja kui palju visadust oli selleks vaja, et temast jagu saada. Iga sammu väeosade organiseerimise alal tuli 10-kordsete pealehäämiste ja sammudega kätte võidelda. Kõigist

vastuseismistest hoolimata läks ometi korda luua kaadrit, organisatsiooni, millest pärast Eesti rahvusvägi võis välja kujuneda. Peale suure visaduse nõudis olukord eriti suurt külmaverelistsust, kainet ja külma olukorra hindamist ja kaalumist. Selles suhtes peab iga ajaloolane ütleva, et I Eesti polk ja tema juhid aja nõuete kõrgusel seisid. Ma tahaksin jutustada ühe väikese juhtumise Eesti polgu elust, milles mul juhtumisi pealtnägijaks ja teatava määrani osalisekski tuli olla. Mul on eriti heameel seda jutustada seepärast, et sellega saan täita teatud aukohust I Eesti polgu esimese juhtaja suhtes. Kindral Tõnisson andis pidulikul koosviibimisel ülevaate Eesti polgu saatusest, nimetas muu seas, et 21. nov. 1917. a., Tartus vangistati Eesti polgu ülem. Temale omase tagasihoidlikkusega jättis ta ütleva, see I polgu ülem oli tema ise. Lugejad võivad ette kujutada, missuguseid vintsutusi tuli kindral Tõnissonil üle elada vangistuse ajal. Minu kätte on juhuslikult sattunud kaustik, millel pealkirjaks: «Дело о полковнике Тениссоне». See oli enamlastest võimudest maha jäetud ja ühe inimese kätte sattunud, kes selle minu kätte toimetas. See dokument on kultuurajalooliselt seevõrra huvitav, et tema koht peaks olema sõja- või Eesti Rahva muuseumis. Selles on fikseeritud kogu juurdlustoimetus kindral Tõnissoni „süüdistuse“ asjas. Kui aga keegi võiks selle kaustiku kas vabadussõja-muuseumi või Eesti Rahva muuseumi anda, siis võib seda teha kindral Tõnisson ise, kellel on kõige suurem moraalne õigus selle dokumendi peale, — õigus teda oma isiklikuks mälestuseks pidada või muuseumile annetada, nii kuidas ta heaks arvab.

Meele tuletades neid aegu, mil I Eesti polgul tuli tegutseda, võime aru saada sellest, kui palju oli vaja sarnases keerulises olukorras julgust, õiget hindamist ja enesevalitsemist. Selles mõttes oli I Eesti polk oma kõrgusel ja on ka pärast oma kõrgusel olnud, seepärast mängisid tema ja tema juhid Eesti vabadussõjas tähtsat osa. Kui täna meele tuletame neid kangelasi, seda suurt ja väärilikku tööd, mida teinud I Eesti polk ja tema najal välja võrsunud teised Eesti sõjaväe osad, ja seda oskamist, kainelt ja õigesti olukorda hinnata, mida selle juures üles näidati, olgu see kõigile eeskujuks nüüd ja edaspidi. Mälestades neid juhte, kes Eesti polgu eesotsas seisid, mälestades neid, kes Manalasse varisesid, ütleme: „Nende piina pigistused, nende mure muljutused, kostku meile kustumata...“

A. R. e. i.

Mõtteid suurest murrangajast 10 aasta eest.

Kokkuvõtlik lühendus kindral J. Laidoneri kõnest Eesti väeosade juubeliaktusel.

Kindral J. Laidoner.

I Eesti polgu loomise mälestamisega mälestame üht eriolulist päeva meie rahva arenemise käigus, meie rahva ajaloo. — Mälestame rahva kaitseorganisatsiooni algust. Kui heidame pilgu ajaloosse, siis näeme, et iga rahvas elab üle pika arnemiskäigu. Kuski ajaloo tekib rahvas, elab aastasadade viisi, areneb, jõuab kõrgele kultuuripunktile, muutub — ja mõnikord kaob. Ka meie väikesel Eesti riigil on selja taga pikad katsumisaastad, arenemiskäik. Peab tunnistama, et kõik need riigid, rahvad, kes on ajalooesse jättnud suuremaid, sügavamaid jälgi, on elanud iseseisvat riiklikku elu. Võib aksioomina öelda, et need rahvad, kes oma arenemises on jõudnud iseseisva riigiüksuseni, on jättnud suuri jälgi ajalooesse. Igal rahval tema ajaloolisel arenemisel tuleb üle elada suuremaid või väiksemaid vapustusi, küll iseseisvalt, küll töötades koos teistega. Harilikult niisugustel suurteil vapustuspäevadel avanevad võimalused, kus rahvas võib end julgesti poliitiliselt maksma panna. Tihti räägitakse: rahvas sai sellest aru, rahvas mõistis. Seda sõna peab võtma väi-

kese korrektuuriga. Rahvas, mass ei saa midagi tegutseda. Rahvas peab sünnitama juhte ja juhtivaid jõude. Kui need juhtivad jõud mõistavad õigesti hinnata sündmusi, mõistavad õigel ajal organiseerida oma rahvast, siis saavutavad nad ka tagajärgi. Ei saa rahvas tegutseda juhtideta, ei saa ka juht tegutseda rahvata.

Meie väike Eesti rahvas elas üle lõpmata suuri vapustusi; need olid suur maailmasõda ja Vene revolutsioon. Venemaa alustas pärast revolutsiooni üht suurt hiiglakatset, oma saatust korraldada, end organiseerida teistviisi kui ta oli teinud seni. Meie rahval tuli otsustada, kas läheme ühes, katsudes läbi teha hiigla sotsiaalkatset, või tahame iseseisvalt korraldada oma poliitilist elu. Peab ütleva, et meie rahvajuhid, rahva suurem enamus arvas, et parem on hakata elama iseseisvat poliitilist elu. Peab tunnistama, praeguses maailmakorras ei või ükski riik elada iseseisvat riiklikku elu, kui tal ei ole vastavat kaitseorgaani. Meie rahvas, rahvajuhid said sellest instinktiivselt aru. 1917. a., revolutsiooni algul, ei olnud kõikidel selge, mida me saame või kui kaugele jõuame. Oli tahtmine areneda, end organiseerida, — aga mis läheb korda, prohvet ei võinud keegi olla. Instinktiivselt saadi aru: tulgu mis tuleb, kaitseorganisatsioon on tarvis luua. Ja täna mälestame seda suurt sündmust, mis sündis 10 a. tagasi. See on rahva enesekaitse-organisatsiooni algus, tema loomine. Mitmelt poolt on juhitud tähelepanu sellele, kui suurt osa etendas meie riikliku iseseisvuse arenemisel meie kaitseorganisatsioon. Luban endale meeletuleta veel üht sündmust, mida seni ei ole puudutatud. See on II sõjaväelaste kongress 1918. a. Sel ajal oli võitlus enamliste vooludega väga tugev, need panid end igalpool maksma. Ka meie sõjaväelaste keskel oli kommunistlik vool tugev, kuid teine, rahvuslik, võitles selle vastu. Mul on praegu silmade ees see moment, kus tuli hääletamisele küsimus, keda toetavad meie sõjaväelased, organiseeritud polgd ja terve diviis. Õnneks, peab ütleva, oli kongressi enamus iseseisvuse poolt. See oli suureks tõukeks ja võib öelda, ei tea kuidas sündmused oleksid arenenud, kui kongressi enamus oleks otsustanud teisiti. Kas oleksid võinud meie auväärt tegelased nii julgesti välja astuda, kui nad ei oleks teadnud, et neil selja taga on meie kaitseväelaste organisatsioonide enamus? Ma tuletan meele seda sündmust kui väikest näidet, missugust suurt osa etendas meie kaitseorganisatsioon. Seda meeletuletades peame andma au neile tegelastele, kes seda kaitseorganisatsiooni alustasid, veel teadmata, mis temast tuleb ja kui kaugele nad

Esimene Soomemaa Eesti sõjaväelaste kongress Lappenrannas.

jõuavad. Kuid nad otsustasid seda teha igaks juhaks ja neile peab andma an, nad on otsustanud õigesti.

Kui vaatame tagasi oma viimaste aastate sündmustele, peab tunnustama, et me ajaloolisi suursündmusi meie rahva elus küllalt vääriliselt ei hinda. Esiteks juba seepärast, et meie iseloom on tagasihoidlik; teiseks võib olla seepärast, et üldse ajalootegelased ei saa hinnata ajalugu, ei saa hinnata oma tegevust. Me oleme liig tagasihoidlikud. Peab otsekohe tunnustama, et seda, mida meie viimaste aastakümnete jooksul jõudnud ära teha, hindab ajalugu palju kõrgemalt, kui meie ise seda seni oleme teinud. Ma tähendasin juba, iga rahva elu kulminatsioonpunkt, tema vaimline arenemine, tema kultuur, on alati seotud poliitilise riikliku iseseisvusega. Meie rahvas astus selle sammu viimaste aastakümnete jooksul, seda järsku, ruttu ja julgesti. Meil on saanud viisiks õige tihti ülistada meie rahva ajaloos 13. aastasada. On õige, see oli heroiline ajajärk, suur võitluste ajajärk, kus valati verd oma rahvusliku iseseisvuse, riikliku ja kultuurilise arenemise eest. Kui võrdleme 13. aastasaja algust ja möödunud aastakümnet, siis peame tunnustama, et meie põlv on võidelnud, on võitnud. Kuid 13. aastasajal võideldi, aga ei võidetud. Täheleb — rohkem on kätte saanud see põlv, kes on võidelnud ja võitnud. Meie tunnustame seda, et oleme ajalugu teinud hirmus suure kiirusega. Sündmused on sundinud nii tegema; oleksime

jäänud ootama, võib olla ei oleks meie seda rada käinud. On loomulik, et niisuguse sündmuste arenemise, hiigla tegutsemise juures on tehtud palju vigu. Loomulikult oleme pidanud üle elama hirmsaid jõupingutusi; oleme pidanud palju kaotama vaimliselt ja materjaalselt ja alati on suurte sõdade tagajärjeks materjaalsed kitsikused. Ei ole ime, kui tihti tunneme pigistust. Aga rahvas- te arenemine ei sünni üle öö. Üks suur samm on tehtud. Rahvas on vastu läinud, on organiseerunud iseseisvaks riiklikuks üksuseks. Edasi — ta arenemisel takistusi ei ole. Loomulik, et niisuguse hiigla jõupingutuse, kiire tegutsemise juures juhtide kui ka rahvamassi poolt üht või teist sündmust küllalt otstarbekohaselt ei ole hinnatud. On tehtud vigu. Aga mis sellest? Ainult see ei tee vigu, kes midagi tee. Seda oleme aru saanud. Arenemisevõimalused on alles ees. Need on alati kõige vabamad sellel rahval, kes oma saatust juhib iseseisvalt. Aga et meil ühed või teised raskused ees, see ei peaks meid heidutama, vaid ergutama kiiremalt, julgemalt töötama.

Ma näen täna meie keskel palju noorsugu. Meie põlv on pidanud läbi tegema suuri jõupingutusi ja meie noorsoole jääb ülesandeks meie arenemist edasi viia. Pöördes meie noorsoo poole ütlen: sammuge edasi, olge võitlusvalmis, tehke paremini kui meie oleme teinud, tehke paremini kui meie esivanemad on teinud.

1. Eesti polk.

Kindral A. Tõnisson.

Eesti väeosade asutamise üle avaldati esimest korda avalikke mõtteid maailmasõja ajal, 1915. a., pärast Kuramaa vallutamist sakslaste poolt. Nimelt seati küsimus üles, kas ei ole kätte jõudnud olukord, milles meie ise oma käe peal oma kodukaitset peaksime korraldama. Kitsamates ringkondades kaaluti seda küsimust, harutati seda ja tuldi otsusele, et selleks paras aeg veel kätte jõudnud ei ole. Suur Vene revolutsioon veebruaril lõpul 1917. a. avas vähemusrahvastele uued väljavaated ja võimalused. Paljude teiste tähtsate kavatsuste kõrval tekkis Eestis rahvuslike väeosade asutamise küsimus, seekord laialt, ja leidis sooja poolehoidu. Selle mõtte teostamiseks kutsuti ellu terve rida eriorgaane: Peterburi Eesti sõjaväe organiseerimise keskkomitee, Tallinna, Tartu maleva bürood jne. Peterburi keskkomitee energilisel pealekäimisel tegi kindralstaap 9. aprillil korralduse, et kõik Eesti sõjamehed viibimata komandeeritaks Tallinna kindluse komandandi korraldusse. See korraldus laiendati hiljem ka rinde osade peale. 12. aprillil kinnitas selleaegne ajutine valitsus Eesti väeosade organiseerimise põhikirja. See põhikirja oli esitatud sõjaministrile

Peterburi keskkomitee kaudu. Esimese Eesti sõjaväe asutamise päeval ei olnud ta salk suur: 16 ohvitseri ja 13 sodurit. Lühikese aja jooksul järgnesid ühed teistele ja pea oli koos 3.000 Eesti sõjameest. Kuid siit peale hakkavad raskused tekkima. Sel ajal olid Tallinnas mäletavasti suured võimukandjad kohalikud sovjetid: Vene sõduritest, madrustest ja töölistest koosnevad nõukogud. Nende poolt kardeti, et kui Tallinnas Vene väeosade kõrval tekivad Eesti väeosad, siis võim läheb Eesti kätte üle. Nad asusid Eesti sõjaväe osade asutamise suhtes eitavale seisukohale. Koik vastased saatsid terve rea proteste Peterburi, milles oli tähendatud, et Eesti sõjaväelased on kontrrevolutsionärid. Öhkkond Peterburis oli seni soe, kuid nüüdsest peale jahenes. Vormiline luba Eesti väeosade vormeerimiseks oli seni saamata. Selle loa saamises tekkis viivitus. Oli tarvis terve rida samme ette võtta, kuni lõpuks 7. mail luba saadi, kuid kahjuks ainult ühe ainsa polgu vormeerimiseks ja seda tingimusega, et see peab sündima mitte Tallinnas, vaid väljaspool: Virumaal. Ja et kõik Eesti sõjaväelased, kes Tallinna koonduvad, siit lahkuksid. 2 päeva hiljem, 9. mail, määrati polgu ülem ja järgmisel päeval algas siia kokkutulnud sõjaväeosade ülekolimine Rakveresse. Poliitiline öhkkond Rakveres oli märksa süüdam kui Tallinnas, kuid seal olid esialgu suured raskused ees, kõigepealt puht-majanduslikud. Meie teame, et varustuse saamine ka paremas, sissetöötatud väeosas rahuaaja oludes on keeruline protseduur. Loovas, organiseerivas väeosas on see seda keerulisem. Eesti I polgu vormeerimise juures oli see seda keerulisem, et polgu alluvust sagedasti vahetati, kord allus ta mereväe juhatajale, kord I korpuse ülemale, siis 12. armee staabile jne. Polk ei suutnud ühest kohast varustust kätte saada, kui teda juba üle viidi teise ülemuse alla ja seal tuli alatud tööd jälle otsast peale hakata. Sellele raskusele seltsis veel teine väga suur raskus, mis seis selles, et kõik Vene ülemad ja asutused vaatasid viltu Eesti polgu peale, kasutades iga vähemat põhjust, et viivitada tal varustuse saamist. Veel suuremaid raskusi tekitas polgule tema vormeerimise juures selleaegne meeleolu. Mäletame vist kõik, et revolutsioon oli Vene sõjaväes hävitanud igasuguse korra ja distsipliini ja selleaegne Vene sõdur ei leppinud mingisuguse vabaduse piiramisega, ei tunnustanud mingisugust distsipliini ega korda, ei teinud tööd ega õppust, ainuke asi, millega aega mööda saatis, oli logelemine. Kahjuks töid paljud Eesti sõdurid Eesti sõjaväkke tulles samasugused vaated sõjaväelise korra kohta kaasa. I korpuse ülem küsis õigsuga meie polgu ülemalt Rakveresse ülekolimise

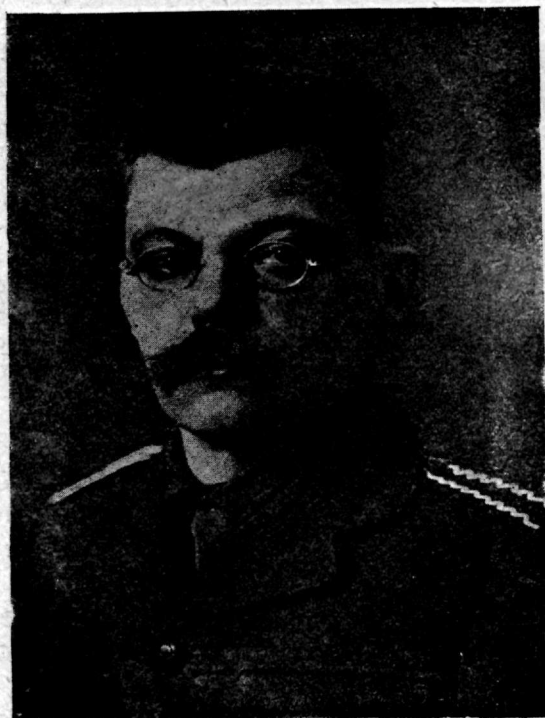
puhul, kas eestlastel selle polgu vormeerimisega on tösi taga. Kui polgu ülem sellele jaatavalt vastas, siis ütles kindral, et selle tööga niisuguses olukorras toime ei saa. Ning lisas juure, et kui sellega siiski saadakse hakkama, siis on see otse imetegu. Polgu juhatus sai raskustest aru. läks neile vastu teadlikult. Kuid ta ei võinud mingil tingimusel sellega leppida, et seda tööd ükskõik kuidas teha, lihtsalt mehi kokku ajada ja öelda, et polk on valmis. Polgu juhatus vaatas asja peale nii, et kui Eesti kord endale polgu asutab, siis peab see ka korralik olema, peab rakendama tööle oma kogemused, energia ja parem arusaamine, rakendades tööle kõik ohvitserid ja sõdurid ja pannes maksma kindla korra. I Eesti polgus tehti õppusi sel ajal 6 tundi päevas. Niisugune režiim ei meeldinud paljudele ja nende hulgas tekkis nurin. See nurin lahendati igakord kergesti selgitustööga, mida tegid polgu ohvitserid ja millele kaasa aitasid suurel määral organiseerimiskomiteede ja -büroode liikmed. Igatahes oli niisugune meeolelu ja nurin suureks raskuseks, et tööd teha polgus põhjalikkusega, nii nagu tarvis, et polk kindlaks väeosaks välja kujuneks. 29. juunil ilmuti ootamata Rakveres, et põhjarinde polgus inspekteerimist toime panna. Ülevaatus oli põhjalik ja kestis 2 päeva. Kui sellega lõpule jõuti, siis tähendati, et kartused rinde staabis ja eksiarvamised Eesti polgu vastu on täiesti võimatud, Eesti polk on seda väärt, et teda igapidi toetada. Ühtlasi saatis kindral, kes inspekteerimist toimetab, enne Rakverest ära sõitu ülemjuhataja nimele telegrammi: leidsin Eesti polgu hiilgavas seisukorras. Ma ei taha sellega öelda, et polk oli hiilgavas seisukorras. Seda ta ei olnud, oli kaugel sellest. Ma saan aru sellest inspekteerijast, kes oli näinud korralagedust, mis valitses Vene väeosades, nähes korda Eesti polgus, leidis selle muidugi kiiduväärilise. Pärast seda ülevaatuset avanesid polgule kõik varustusasutuste ukSED. Kõik, mis polgule tarvis oli, anti viivitamata kätte ja vahel isegi rohkem kui küsiti. Lühikese aja jooksul oli polk täiesti varustatud. Talle määrati uus eriülevaatus, milleks Tallinnast kohale komandeeriti kindral Morteur. See ülevaatus kestis 2 päeva, 6. ja 7. sept. Ülevaatus oli põhjalik ja selle juures tähendas kindral, et tema ei ole 6 kuu jooksul näinud niisuguseid sõdureid, missuguseid Eesti polgus näeb. Ametlik käsk kiri oli kiitev. Pärast seda tunnistati polk lõpuliikult vormeeritaks ja toodi käsk polk väerinnale saata. Polk saadeti Volmari. Volmaris võeti teda sõbralikult vastu. Kahjuks ei jäänud polk sinna kauaks. 30. sept. tuli käsk viibimata Haapsalusse sõita, astudes laevastiku juhi käsutusse.

Laevastiku juhile alluvale maavägede ülemale anti käsk polk Haapsalus peatumata edasi saata Rohuküla sadamasse, andes polgule üles-

andeks sõita Hiiumaale ja selle saare kaitse enda kätte võtta. Enne aga tuleb polgul minna Muhumaale ja seda seal kaitsta. Sel ajal olid mäletavasti meie saarestiku pärast kaunis kõvad lahingud sakslastega. Septembri lõpupäevadel oli Saksa sõjalaevastik meie saarestikule kallale tunginud. Vene laevastik pani küll vastu, kuid kui nõrgem taganes ta siiski. Saksa laevastik tegi takistamata laastamistöid ja Saaremaa rannajoonest oli igatahes suurem osa Saksa laevastiku mõju all. Nende teadete põhjal oli selge, et selles olukorras üks väikene maaväeosa, I polk, lahingu olukorda päästa ei suuda. Oli selge, et kui see polk saadetakse Muhumaale, siis satub ta sakslaste kätte vangi. Seepärast pööris Eesti polgu ülem käsunandjate tähelepanu sellele ja kriipsutas alla, et kui polk saadetakse Muhumaale, tähendaks see polgu hävinemist, ning avaldas sarnase käsu vastu protesti.

Protestil ei olnud tagajärgi. Enne aga kui laevade laadimisega lõpule jõutud, tuli Muhu väinast ametlik teade, et saarestik on sakslaste kätte langenud. Pärast lühikest võitlust Saksa laevastikuga langes nende kätte I Eesti polgu 2 pataljoni. Kui palju Muhu lahingus ja pärast vabadussõjas I Eesti polgu sõdureid langes, selle kohta ei ole täpseid andmeid. Ohvitseride kohta on kindlad andmed olemas. I Eesti polgu ohvitseride pere kaotas oma ridadest lahingus 20 meest. Au olgu lahingus langenuile kodumaa kaitsjatele!

Muhumaal vangilangenud pataljoni asemele tulevad uued väeosad ja varsti on polk endises koosseisus. Kuid saarestiku kaotamisega kaotasid Vene juhid oma pea ja selle asemel, et mannermaal vastupanu sakslastele korraldada, asuti paanilisele põgenemisele, ühes sellega ka meie kodanikkude eraomanduse hävitamisele ja purustamisele. Kui kuski kohalikud elanikud julgusid oma varanduse kaitseks välja astuda, tarvitati nende vastu toorest vägivalda. Haapsalu linnas ja ümbruses tõusis paanika. I Eesti polk astus kodanikkude huvide kaitseks välja, pani piirid venelaste hävitamisele ja seadis kindla korra jalule Haapsalu linnas ja üldse Läänemaal. Ühes sellega asus polk ranna kaitsele, Paldiskist kuni Pärnu piirini. Polgus oli meeolelu alati isamaalik. Ohvitserid olid erandita äärmised patrioodid. Sõdurite seas tegid enamlased küll kihutustööd, kuid nad julgusid seda teha ainult salaja. Enamlaste kihutustööle andus vähem osa sõduritest, teised aga mitte. Üldiselt ei läinud enamlastel korda I Eesti polku üle võtta ja I Eesti polk jäi, kui tervik, lõpuni truuks oma isamaale ja rahvale. Isamaalise vaimu arendamiseks ja süvendamiseks polgus aitasid suurel määral kaasa kõik organiseerimis-komiteed ja -bürood, eesotsas ülemkomiteega, mis oli organisat-

Kindral E. Põdder.

sioonide, komiteede ja büroode keskkoonitus ning kõrgem instants. Eesti sõjaväe peastaabi eesotsas seisis esimehena härra Konstantin Päts ja abiesimehena härra A. Rei. (Kiiduavaldused.) 24. novembril vangistati Tartus enamlaste poolt Tartu tegelaste seast I Eesti polgu ülem. Tema asemele määrati polkovnik Põder. Polkovnik Põdra ülesandeks sai polgu juhtimine eriti raskestel tingimustel enamlaste valitsuse ja Saksa okupatsiooni ajal. 1917. a. sügisel asus ülemkomitee uute polkude korraldamisele. Pandi alus polgule Tallinnas, Tartus ja Viljandis, ning suurtüki-brigaad Haapsalus. Detsembrikuus oli jõutud nii kaugele, et võidi neid väeosi koondada rahvuste viisi. Diviisi ülemaks kutsuti ülemkomitee poolt kindral Laidoner, diviisi staabiülemaks polkovnik Soots. Saksa okupatsiooni päevil oli rahvusdiviisi ülemaks polkovnik Larka, diviisi staabi-

ülemaks kaptan Reek. 5. apr. 1918. a. olid kõik rahvuslikud väeosad, nende seas ka I Eesti polk, sunnitud Saksa okupatsiooni võimude mõjul laiali minema. Sellest ajast peale ei ole need väeosad niisuguses koosseisus Eestis enam kokku tulnud. 8 kuud hiljem asuti meie praeguse kaitseväge korraldamisele, mis hoopis laiemal alusel korraldati, kui seda oli rahvuslik diviis. Kõik mehed tulid kaitsevæes ühetaoliselt ära jaotada. Erand tehti ainult I jalaväe polgu kohta.

I Eesti polk andis meie kaitsevæele vabadussõjas terve rea vanemaid juhte vastutusrikastel ametkohtadel. Ma nimetan ainult üht. III-nda diviisi eesotsas olid I Eesti polgu ohvitserid ja meie kaitsevæe paremad löögiosad, soomusrongid, on vabadussõjas kõik võidelnud I Eesti polgu ohvitseride juhatusel all.

Kindral A. Tõnisson.

* * *

Selleks, et täita kõiki suuri ja raskeid ülesandeid, mis tema peale langevad sõja ajal, vajab sõjavägi mitte ainult väljaarenemist, kohuse truudust ja tublisid relvu, vaid veel midagi muud ja see on — hingeline side oma rahvaga.

Me mäletame, kui tugev oli see side 1917. aastal meie rahva ja meie rahvussõjaväe vahel. Nägime seda ka vabadussõjas. See side ei arene otsekohe välja sõja ajal, vaid ta peab olema juba rahuajal; mida tugevam see side rahuajal, seda julgemalt võib sõjavägi vaadata tulevase võidu peale ja uskuda võidusse.

Kindral E. Põdder.

Tallinna Naisseltsi aadress 1. jalaväe rügemendile.

1. jalaväe rügemendile X aastapäevaks
1917. 25. IV. 1927.

Tallinna Eesti Naisseltsilt.

Raske, kuid võidurikas vabadussõda õpetagu ja õhutaгу hindama verega käitevõidude'ud vabadust. Kangelasteod ei kustu, kangelased ei sure — nad elavad edasi vaba rahva malevas.

Eesti iseseisvuse koidikul 1. Eesti polk oli see jõud, mis julgustas meie rahvast võitlusele riikliku rippumatuse aate eest. Vabadussõja päevil 1. Eesti polk kuulus vapramate valvurite hulka meie riigi piirides. Kantud oma juhtide ja võitlejate kangelasmeelest ja kohusetruudusest, sammus 1. Eesti polk uskesfi võidult võidule.

Need võidud on kindlustanud lõpulikult meie kodumaa vabaduse, kirjutades ühtlasi kuldtähtedega 1. Eesti polgu nime vaba, iseseisva Eesti ajalukku.

On möödunud kümme aastat päevast, mil sündis 1. Eesti polk, praegune 1. jalaväe rügement. Sel tähtpäeval Tallinna Eesti Naisselts sügava lugupidamisega tuletab meele 1. Eesti polgu suuri teeneid võitluses kodumaa parema tuleviku eest. Selle lugupidamise ja tänutunde avaldusena selts on otsustanud annetada 1. jalaväe rügemendile lipu. Tallinna Naisselts loodab, et 1. jalaväe rügement annetatud lipus näeb nende väimliste sidemete kehtastust, mis on alati valitsenud meie vpra kaitseväe ja seltskonna vahel.

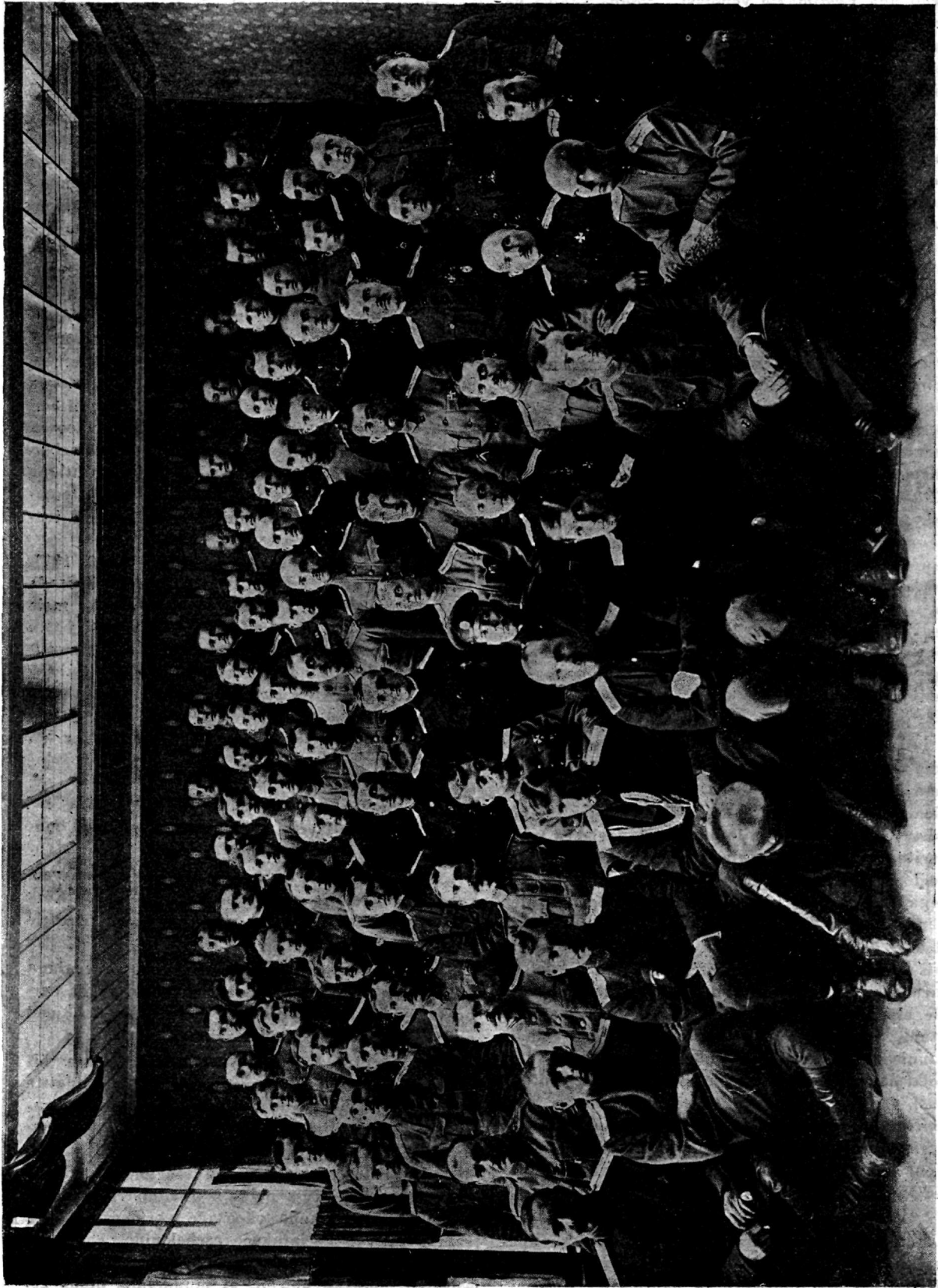
Virgutagu see väimline side ja vastastikune usaldus meie vapid rahvapoeги uuteks võitlusteks, kui neid kutsub kodumaa!

Naisseltsi juhtataja.

Eesti kaitseväe sündimisest.

25. aprillil s. a. möödus kümme aastat sellest, kui ilmus esimene päevakäsk Eesti rahvuslikule väeosale. Vene valitsuse ajal tähendas rahvusliku sõjaväe üksuse asutamine suurt sündmust. Suur Vene riik oli enne maailmasõda väljaspoole küll suur ja kohutav, kuid sisemiselt oli ta nõrk. Ajalugu õpetab, et Vene riigi algpäävadest saadik on venelased olnud suured maade ahnitsejad. Aga nad pole mõistnud juureliidetud maa-alasid kultuuriliselt ühtlustada oma riigiga, ja seepärast on alati olnud suur vahe päris Venemaa ja juurevõidetud maade vahel. Pärisvenelased on alati kultuurilt seisnud mõni aste madalamal kui Venemaad ümbritsevad rahvad. Venemaa suutis võidetud maa-alasid hoida oma käes ainult oma toorusega ja hirmuvalitsusega. Et

juurevõidetud maa-alad Vene kultuuriga ühte ei sulanud, siis olid need venelaste seisukohalt alati asumaad. Kõrgemal kultuurijärjel seisvale asumaa rahvale ei tohtinud aga sõjariistu kätte anda. Asumaa rahvad oleksid valitseva rahva vastu seda võinud tarvitada. Seepärast ei olnud võimalik Vene valitsuse ajal luua rahvuslikke polke. Vene valitsus oli sõjariistade kätteandmises muulastele väga ettevaatlik. Sunduslik üldine sõjaväeteenistus nõudis ka vähemusrahvaste teenistust sõjaväes. Et aga kultuuriliselt kõrgemal seisvatelt vähemusrahvastelt võtta igasugune võimalus tarvitada relva oma valitseja vastu, siis viidi vähemusrahvaste noored mehed, kes olid sunnitud sõjaväes teenima, kaugele oma kodupaigast. Eestlasi saadeti sõjaväes teenima Poola-

I-se Eesti polgu ohvitserid. 31. III. 1918.

maale ja Siberi, Vene sisemistest kubermangudest toodi aga Eestimaale venelasi. Nõnda sündis ka teiste vähemusrahvaste maal. Vähemusrahvaste pojad olid pillutud laiali üle kogu Vene riigi, et sellega võtta igasugune võimalus tarvitada sõjariista valitsusele mittesoovitavas sihis.

Suur Vene revolutsioon tõi ses küsimuses esile põhjaliku ümberkorralduse. Vähemusrahvad asutasid vastu venelaste tahtmist endile sõjavägesid. Revolutsiooni ajal kihutasid kaks tegurit vähemusrahvaid oma sõjavägede loomisele. Üheks suureks teguriks oli vähemusrahvaste raske seisukord, mis tekkinud sõja ja revolutsiooni tagajärgedel. Teiseks teguriks aga oli ärganud rahvaste eneseteadvus — rahvaste enesemääramine.

Suures ilmasõjas kannatasid kõige rohkem Vene riigi vähemusrahvad. Vähemusrahvaste asukohad olid Vene riigis ääremaadel, mispärast vabanenud vähemusrahvaid ka ääririikideks nimetati. Sõda peeti ääremaadel, tähendab vähemusrahvaste maa-alal. Sõda ääremaadel oli hirmus laastav ja hävitav. Venelane ei tunnud ennast sõdivat kodupiirides, vaid asumaal. See pärast ei hoolinud Vene vägede juhatus vähemusrahvastest ja tihti lõhkusid ja hävitasid venelased ise rohkem kui vaenlane. Meie teame, et Vene vägede juhatus muutis kõrbeks terveid maaribasid, ajades ära elanikke ja hävitas nende varandust. Poola-, Leedu- ja Kuramaal hävitati külad ja linnad, et sellega vaenlastelt võtta toetuspunktide ehituse võimalus. Õnnetuid elanikke aga aeti Vene sisemistesse kubermangudesse, kus nad jäeti saatase hooleks.

Sarnane sõjaväe ülalpidamine aga hävitas neis moraalitunde põhjalikult. Vastutustunne ja oma riigialamate kaitse kadusid. Igalpool algas omavoli ja vägivald. Seda halba suurendas Vene ülemjuhataja käsk, mis kohtuliku karistuse kandmise edasi lükkas sõja lõpuni. Sõjaväelased tegid kuritegusid ülemjuhataja käsu arvel, teades, et neid ei karistata niipea. Sõja lõpuni oli veel aega ja keegi ei teadnud, kas siis tõesti tuleb kanda karistust. Sõjaelu oli ettearvamatu, täna elasid, homme võisid juba langeda lahingus ja mis tähendab siis kohtulik karistus. Aga ka sarnasel juhtumisel kui oleks karistusallane sõja üle elanud, oli küsitav, kas ta karistust kandma saab. Venemaa 16-miljoniline sõjavägi andis kaunis suure arvu karistusallaseid ja kuhu neid kõiki mahutada? Siis oleks vaja olnud ehitada uusi vangimaju. Palju tõenäolisem oli, et sõja lõpetamise puhul antakse amnestia ja siis on kõik karistusest vabad. Sarnane ideoloogia õnnestas Vene suure sõjaväe moraali ja selle all kannatasid valusalt vähemusrahvad.

Revolutsiooni tulekuga ja kuulsa prikaasi nr. 1 kuulutamise kadus Vene väes igasugu distsipliin. Rüüstamised ja tapmised, vargused ja röövimised olid igapäevased nähtused.

Sõdida Vene vägi enam ei viitsinud, ta hulkus ringi. Veel tsaari ajal arvati sarnaste sõdurite arvu, kes oma väeosa taga otsisid, kuid alati tagajärjeta, ja kes juba aasta otsa ringi hulkusid — 1 miljoni peale. Vaenlane aga näis nagu puhkavat, et siis uue hooga kallale tungida.

Nõnda oli ääremaade rahvastel kaks häda: ähvardav vaenlane traataia taga ja röövlibandeks muutunud Vene vägi omal maal.

Vene tsaarivalitsuse ajal ei suutnud vähemusrahvad oma kaitseks midagi teha. Revolutsiooni lahtipuhkemisega aga algas „enesemääramine“ s. o. iga rahvas hakkas ise omal jõul ennast korraldama. Siin oli ülesandeks igale vähemusrahvale kõige pealt võidelda kasvava banditismi vastu. Selleks oli aga vaja sõjalist jõudu. Nõnda sündis rahvusliikude väeosa mõte vähemusrahvaste enesekaitse instinkti põhjal. Muidugi ei julgetud otsekohe sellest rääkida, et rahvuslikud väeosad peavad võitlema ka Vene banditismi vastu. Avalikult seletati, et rahvuslikud väeosad oma kodukollet kaitsevad suurema ohvrimeelsusega kui mingisugune Tambovi kodanik. Ühtlane rahvas, sõjavägi ja maaelanikud toetaksid teineteist ning katsuksid igapidi taotleda ühiseid isamaa kaitse sihte.

Olen üks neist üheksast, keda volitati 1917. a. kevadel kaaluma Eesti rahvusliikude väeosa asutamise mõtet. Võim tõendada, et meie juba siis kaalusime Vene laguneva armee vastu võitlemise võimalust ja see oli üheks peamotiiviks, mis meid sundis otsuse tegema Eesti rahvusliikude väeosa kasuks. Deklaratsioon aga, mis pärast pitsimajas ette kanti, oli avalikkusele määratud ja kandis sellelaadilist ilmet. Arvan, et ka teiste vähemusrahvaste juures olid mõõduandvad samad põhjused.

Rahvuslikke väeosi asutasid kohe peale revolutsiooni eestlased, leedulased, poolakad, muhamedlased ja ukrainlased.

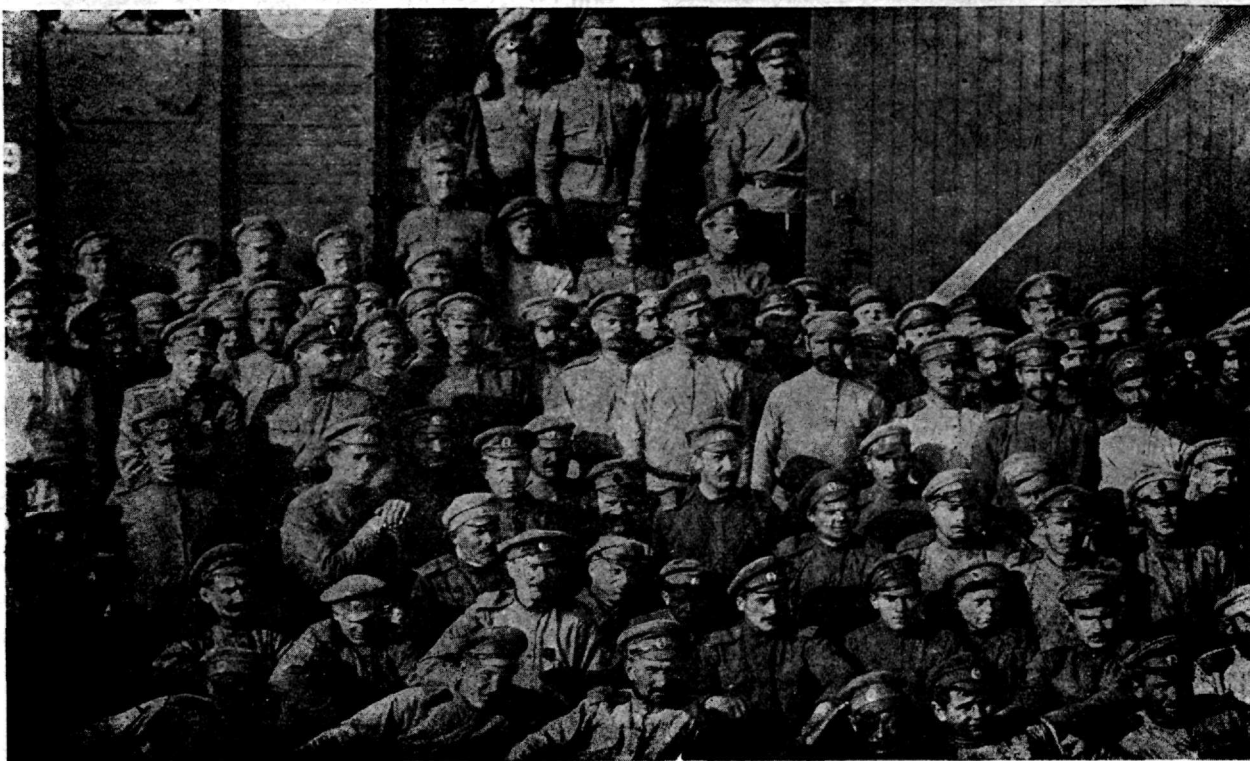
Aprillikuu 1917. a. oli kõige intensiivsem rahvusliikude väeosa asutamise ajajärk. Kõik vähemusrahvad nõudsid kategooriliselt enesele oma sõjaväge.

Kui venelased nägid, missuguse energiaga vähemusrahvad asutasid oma polkuseid ja et neis polkudes sünnib hoopis uus vaim, siis kohkusid nad ja hakkasid vähemusrahvaid kartma.

20. aprillil 1917. a. otsustas sõjaväelaste täidesaatev komitee Petrogradi tööliste ja soldatite saadikute nõukogu juures iga rahva enesemääramise õigust põhimõttelikult tunnustada. Rahvusliikude väeosa vormeerimist otsustati aga tunnustada mittesoovitavaks, sest see lõhkuvat Vene sõjaväge. Nõukogu palus sõjaministrit panna seisma rahvusliikude väeosa vormeerimise ja samal päeval keelataks eselonide saatmine rahvusliikudesse väeosadesse. Vähemusrahvaste esitajad nõuavad ühiselt, et muudetaks otsus 20.

aprillist. Nõukogus tuleb küsimus harutusele ja juba ongi nõukogu peaaegu muutmise poolt. Seal ütleb aga keegi, et kui vähemusrahvad saavad oma väed, siis suruvad nad venelased välja oma maalt ja seda ei tohi lubada. Nüüd oli vaen uuesti lahti. Venelased hakkasid süüdistama vähemusrahvaid revolutsiooni äraandmises. Vähemusrahvad süüdistasid venelasi, et nad riisuvad ja röövivad nende maad ja ei pea oma lubadust rahvaste enesemääramise üle. Hääletusel võeti

staabi esitajatega. Siin korraldati vaielus selle üle, kas on võimalik tehniliselt läbi viia vähemusrahvaste sõjavägede loomine. Vene valitsus tahtis küsimuse poliitiliselt aluselt tehnilisele edasi nihutada, arvates seal parema eduga segamatult oma peremehe õigustest kinni hoida. Vene kindralstaap saatis välja valitsuse kaitsjaks oma anderikkama mehe — professori ja kindralstaabi kindrali Bontsch-Bruevitschi. Kindral Bontsch-Bruevitsch oli väljapaistev isik, teda tunti nii

I Eesti polk. Ärasõit Rakverest Riia väerinnale, sept.-kuul 1917. a.

vastu resolutsioon, et vana otsus jääb maksma. See oli vähemusrahvastele rusikahoop näkku. Siis läks kõnetoolile Ukraina rahva saadik, välismuse poolest päris Taras Bulba tüüp, ja vastas kibedalt venelastele. Väliselt rahulik, astus ta kõnetoolile ja pööratas rusikaga vastu lauda nõnda, et veekarafin põrandale lendas, ja ütles: „Kui teie katsapid meile ei luba seda, mis meie õigus, siis võtame selle ise! Meile pole teid vaja!“ Sellega oli nõukogude ja vähemusrahvaste vahelkord äärmiselt pingule tõmmatud. Ukrainas kardeti üldist kodusõda, sest Vene vägedes oli ligi miljon ukrainlasi, kes nüüd kutse peale oma rada ilma luba küsimata koju sõitsid.

Möödukamad esitajad tahtsid siiski leida leplikumat teed ja toimida Vene valitsuse nõusolekuga.

2. mail oli vähemusrahvaste esitajatel läbi-rääkimine sõjanõukogus. peastaabi ja kindral-

oma maal kui välismaal kui paremat sõjaasjanduse tundjat. Ka pärast, enamlaste ajal on tavaliselt teened enamlaste punaarmee organiseerimisel. Vene kindralstaap ei arvanud vähemusrahvaste esitajate seas leida sõjaasjanduse tundjaid, ning oli kindel selle peale, et Bontsch-Bruevitsch neid lollideks teeb oma tarkusega ja saadab häbiga koju.

Kindral Bontsch-Bruevitsch kandis ette pikas referaadis suuri arvude ridu, millega püüdis näidata, et vähemusrahvaste soovi täitmine — rahvusliikude väeosade loomine — on tehniliselt täiesti läbiviimatu.

Kindral Bontschile ilmus aga ootamata tugev vastane. Ukraina esitajate hulgas oli seni tundmatu kindralstaabi alampolkovnik Tugan-Baranovski, tuntud teadusemeeste Baranovskite perekonnast. Alampolkovnik Tugan-Baranovski oli ennast hästi ette valmistanud vastuvaidlusele.

Muhumaal (okt. 1917. a.) sakslaste kätte vangiaugenud I Eesti polgu 3 ohvitseri ja 2 sõdurit, kellel ümberrietatult korda läks ära põgeneda ja Haapsallu jõuda.

Ta tõi ette lugemata hulga statistilisi andmeid ja fakte, näidates, et vormeerimine täiesti võimalik, ilma et rahast puudust tuleks, varustust ei jätaks, ja ilma et väerind selle all kannataks. Lõpuks küsinud Tugan-Baranovski Bontsch-Bruevitschilt, kas kindral ikka oma arvamise juure jääb. Kindral vastanud, et tal pole midagi vastata ettetoodud faktide ja materjali peale.

Alampolkovnik Tugan-Baranovski kõne jättis sügava mõju sõjanõukogu peale. Varsti peale kõnet kutsuti teda sõjaministeeriumisse ametisse ja kõrgendati kindraliks.

Peale seda väielust ei oleks pidanud Vene valitsus enam takistusi tegema vähemusrahvaste sõjaväe organiseerimisele. Tegelikult aga hakkab nüüd ette veerema igasugu raskusi, millest näha võib otse vaenulikkust.

Ukraina saadikud sõitsid Petrogradist ära tundmusega, et venelased neile midagi ei anna, nemad peavad ise endale võtma õigusi ja looma, mis vaja. Selle peale kuulutab Ukraina raada välja üleriiklise Ukraina sõdurite kongressi. Kongressil pidid tulema harutusele küsimused, mis puutuvad Ukraina rahvaväe asutamist. 28.

märtsil keelab sõjaminister Kerenski kongressi ära. Kongress tuleb aga selle peale vaatamata kokku ja teeb oma otsused. Vähe hiljem keelab sõjaminister ära ka leedulaste sõjaväelaste kongressi. Meie, eestlased, määrasime oma sõjaväelaste kongressi 17. juuni peale ja nõudsimeluba. Ka see keelati ära. Kuid ka meie kongress tuli kokku ilma, et oleks tähele pandud keeldu. Kongress valib meie ülemkomitee, kes ühtlasi juhib ka rahvusliikude väeosade meelsust teatud määrani.

Kuni oktoobrikuuni areneb meie rahvuslik sõjavägi kindla rahvusluse tähe all. Lagunev Vene armee ei suuda veel kaasa kiskuda meie väeüksusi „revolutsiooni süvenemisesse“ — korralagedusele. Aga Ajutise Valitsuse kukutamine ja enamlaste võit ei jäta pikapeale oma mõju avaldamata ja enamlusbatsill hakkab närima ka rahvuslikku vaimu.

Ajutine valitsus ei suutnud oma võimetuses luua kindlat korda. Kuid rahvusliikude väeosade asutamise vastu võidelda, selleks oli küllalt julgust. Siis kui enamlus neelas igasuguse riikliku korra, olid vähemusrahvad hiljaks jäänud oma rahvusliikude väeosade asutamisele. Rahvusaade tallati nüüd maha kommunistliikude löök sõnadega. Rahvusaade ei tõmmanud enam ja kauane logelemine Vene demoraliseeritud väeosades oli juba rikkunud vähemusrahvaste sõjaväelaste vaimu. Esimestena tunnistasid endid enamlasteks Läti kütipolgud. Osa neist seisis Eestimaa — Tartus — ja on halvasti mõjunud meie rahvusliikudele väeosadele. Läti kütipolk Tartus toimis omavoliliselt ja ahvatles üht osa Eesti tagavarapataljonist enamlusele. Suurem osa pataljonist sattus aga konfliktile lätlastega ja vähe puudus, siis oleks konflikt kujunenud omavahetiseks lahinguks.

Ka Tallinnas asuvat 3. Eesti polku riivas enamlus natuke. Seal oli soodus pind enamlisele agitatsioonile. Polk seisib Tallinnas laialipillitud roodudega ja suur mass Vene demoraliseeritud sõjaväe mõjus kindluses suggereerivalt. Mujal Eesti väeosades suurt enamlust märgata ei olnud.

Algul ütlesin, et vähemusrahvaste väeosade asutamiseks mõjus kaasa Vene väes kasvav banditism ja et selle vastu soovisid rahvad endale kaitset luua. See lootus viidi täide meie Eesti rahvusliikude väeosade poolt. Terve maa jagati rajoonidesse polkude järele. Polgud paigutasid oma üksused üle maa ja hoidsid hoolega korda. Korralvalve oli nii vali, et Vene sõdurid kartsid maal peale pimedada tulekut õhtuti väljas käia. Eesti sõjaväelased olid tabanud mõnikord venelasi rüüstamise pealt ja kohe neid maha lasknud. Sarnane karm valve hoidis Vene demoraliseeritud vägesid vaos meie maal. Oma rahvusliikudele polkudele oleme tänu võlgu, et meie maal võrdlemisi vähe tuli ette röövimist ja rüüstamist.

Teine rahvuspolkude ülesanne, mida vähemusrahvad deklareerisid, s. o. isamaa kaitsmine välise vaenlase vastu, jäi teostamata mitmesugustel põhjustel. Kõige kandvam aga oli vististi see, et 1) Ajutise Valitsuse viivituse tõttu ei suutnud rahvusväeosad endid nõuetavaks ajaks lahinguvälis seada ja 2) oli küsitav, mis vähemusrahvastele soodsam oli: kas võidelda oma korraldamata vägedega hästi korraldatud ja varustatud ülevõimsa vaenlase vastu ehk ajutiselt end lasta okupeerida.

Kolmas, salajane ja tähtsam ülesanne, mida iga vähemusrahvas oma südames soovis — võitlus iseseisvuse pärast — teostati kõikide vähemusrahvaste poolt, olgugi ajalisel hiljemalt. Soome, Eesti, Läti, Leedu ja Poola — kõik on oma iseseisvuse kätte võidelnud oma rahvuslike väeosade abil.

Meie rahvuslik vägi, mida loodi 1917. a., on oma ülesande täitnud. Seda, mis rahvas temalt ootas, teostas ta. Ka Saksa okupatsioon, kui halb ta ka muidu oli, üks pluss on temal meie rahvusväe korraldusel: meil oli aega toibuda Vene korralagedusest, mis juba juuri hakkas ajama meie rahvusväkke. Saksa korraliku väe eeskujul mõjus tervendavalt meie rahva peale ja sügisel 1918. a. kui sakslased lahkusid, oli meie rahvusväe vaim tervendatud ja korralik.

Eesti rahvuslikud väeosad on üle elanud mitmesugu torme. Vahest ähvardasid uputada meid idast tulevad marulained. Lõpuks aga saavutas Eesti vägi enesele võidu. Seeme, mida külvati 1917. a. kevadel, on tulnud üles ja kasvanud suureks. Nüüd võime tänutundega tagasi vaadata ja meele tuletada rahvusväe rasket sünniaega.

K. Rotschild.

Soome kaitseliit ja seltskond.

Jutuajamine Soome kaitseliidu ülema Eversti Lauri Malmbergiga.

Astun Soome kaitseliidu ülema kabinetti. Töölaual tagant tõuseb ülipealiku tüse kaju ja tervitab mind lahkkesti:

„Mis kuulub? Kuidas elab Eesti kaitseliit ja ta ülem kolonel Roska?“

Jutustan lühidalt, annan üle tervitusi. Hakkan selgitama enda siinoleku põhjusi. Tahaksin tutvuneda põhjalikumalt Soome kaitseliidu elu-oluga, ta kogemustega ja töö tulemustega, eriti aga Soome kaitseliidu ja seltskonna vahekordadega, põhjustega, mis need vahekorrad on hoidnud tihedatena, headena.

Asetan mõned küsimused ja saan lahkkesti vastused:

1. Kuidas olete saavutanud, et kogu Soome seltskond sarnase suure innuga osa võtab kaitseliidu tegevusest?

„Oleme töötanud kahes sihis — maal oleme tarvitanud üht ja linnas teist taktikat. Maal oleme seadnud kaitseliidu väljapoole sportlikule alusele; kuna Soomes on spordi vastu suur huvi, siis oleme õieti tabanud rahva hingelaadi ja inimesi ka sõjalisel alal isekeskis võistleva pannud. Sealjuures oleme vahet teinud vanade ja noorte vahel, kummalegi neist grupest oleme seadnud talle jõukohased nõudmised nõnda, et võistlus üksikute vahel on rajatud ühele tasapinnale enam-vähem ühesuguste võimistega isikute vahel. Nõnda anname igale üksikule võimaluse saavutada hea tahtmise juures ühepalju punkte.

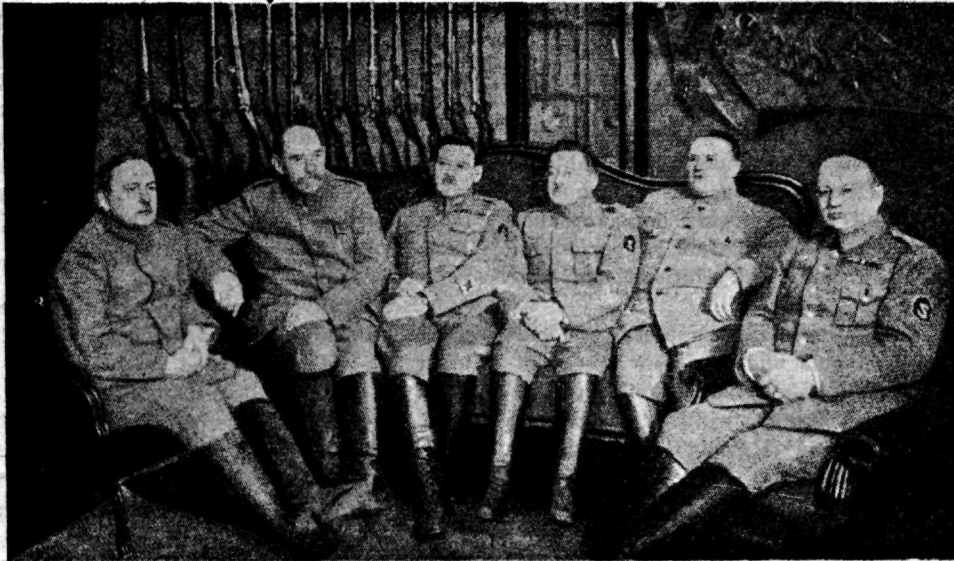
Teiseks oleme kogu oma õppetegevuse rajanud nägelikule õpetusmeetodile. Silm näeb, võtab selle vastu, paneb liikuma tea-

Eversti L. Malmberg, Soome kaitseliidu ülem.

tud närvid inimese ajus, järgneb hinnang ja sellele vastav initsiatiiv tegutsemiseks.

Inimestes on tekkinud arusaamine, et kaitseliidus olemine on rahvale suureks kasuks, sest meie kool, mis selle tagajär-

Viipuri piiri (maleva) valitud juhatus 1924. a.

Vasakult paremale: praegune Soome vabariigi president maahärra L. Kr. Relander, end. president P. E. Svinhufvud, piiripealik A. Karimo, paugadirektor V. Saarinen, kaubandunik E. V. Sellgren ja härra J. A. Lithén.

jel, et omal ajal Vene surve vastu taheti võidelda oma intelligentsi ja teadmiste üleolekuga venelasist, nõnda ütelda vaimliste sõjariistadega, on rajatud osalt liig teoreetiliste teadmiste omandamise alusele ja kasvatab, ütleme, inimese aju, maatöö ja sport inimese muskleid, kaitseliit aga tahab kasvatada inimese närve (karakterit, iseloomu), et need hädaohu silmapilgul osutuksid küllalt tugevateks iga ohu rahulikuks hinnanguks ja ohu kõrvaldamise vastuabinõude leidmiseks.

Rahvas on, nagu öeldud, hakanud saada aru sellest kaitseliidu töö sihist ja asub kaitseliidu ridadesse täie teadmisega, et tal on sellest suur ja tähtis kasu.

Linnade intelligents töötab kaitseliiduga käsikäes, kuna ta on veelgi teadlikum rahva seas tehtavast suurest kasvatuslikust tööst ja omakorda, oma tööjõude kaitseliidu teenistusse rakendades, sellele närvide (iseloomu) kasvatusse tööle kaasa tahab aidata. Ta on koondunud kaitseliidu staapide ümber ja meil on alaline kontakt

Endine Soome vabariigi president Svinhufvud, rühmapealikuna 1920. a. õppustel.

seltskonnaga ja meie poliitiliste juhtivate tegelastega.“

2. Kuidas seletada, et suur hulk Soome intelligent jõududest võtavad kaitseliidu tegevusest osa reameestena?

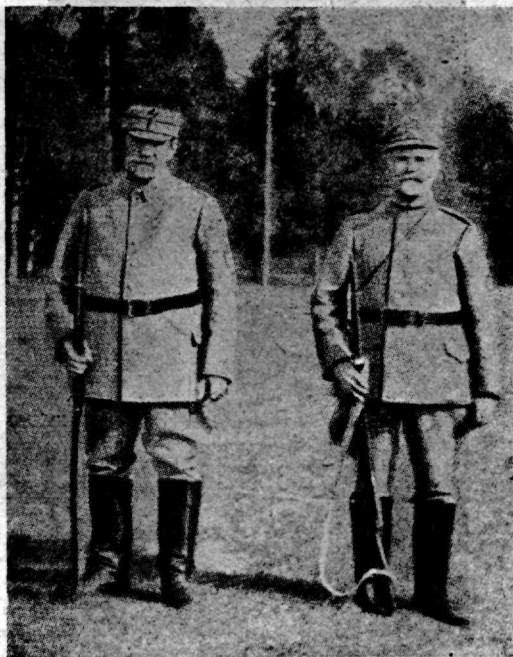
„Suur hulk meie intelligentsist võtab tõepoolest tegelikult meie kaitseliidu tegevusest osa, sest nad teavad, et sellel on teiste, vähem haritud kaitseliitlaste peale suur moraalne mõju, kui rohkem haritud jõud nurisemata kannavad samu raskusi ja kohustusi, mis nemadki, ei pea end neist paremateks. Sellel on ütle mata suur moraalne mõju rahva peale. Ning seda oma moraalset kohustust rahva vastu õieti hinnates sammub meie intelligents meie rahvapoegade-malevlaste ridades.“

Veel lühike mõtete vahetus ja ooberst Malmberg juhib mind staabi juhtivate tegelaste juure, mind nendega tutvustades ja neile korraldust tehes mulle anda igasugust minu poolt soovitud informatsiooni.

Tänades surun ülema kätt ja asun tegelikule tööle.

Helsingis, 12. aprillil 1927. a.

V. Negro.

Lugupeetud mehed.

Veltveebid Svinhufvud, sünd. 1861. a. ja Mäklin, sünd. 1866. a.

Soome „Lotad“.

Jooni Soome naiskaitseliitlaste tegevusest.

Soome riigikaitset toetavad naised väga suurel määral. Sõjaväes toimivad nad Punases Ristis ja asutavad sõdurite kodusid ning hoolitsevad nende korrashoiu ja kodususe eest. See on suur ja tähtis töö, sest kergendab see kõik ju seda koormat, mis riigikaitsekohustus rahva ja eriti meessoole peale paneb.

Suurim on siiski Soome naiste töö kaitseliidu abiorganisatsiooni — „Lotta Svärd“ — nimelise ühingu kujul. Ja seda mitte ainult tegevuse ulatuse mõttes — „L. S.“ — ühingus on praegu üle 47.000 liikme! — vaid ka töö tähtsuse ja intensiivsuse suhtes.

Vaatleme „Lotade“ tegevust lähemalt. Kuid — esiteks — heitkem

pilk lähemasse minevikku.

Tasase, tagasihoidliku iseloomuga on Soome naine. Siiski on ta just kui võitlejaks sündinud. Mitte püss käes barrikaadidel võitlemas, vaid võitlejaks selle ümbruses ja neis oludes, mis teda harilikult ümbritsevad.

Kui ärkas Soome — see oli läinud sajangu lõpul — siis ärkas ka Soome naine. Ta astus välja kodu kitsast piirist kunsti ja kirjanduse

põllule; ta alustas ka võitlust naise vabastamiseks senistest köidikutest. Ja kui tulid tumedad päevad, kui Vene vägistas Soomet, tahtes sellest teha suure keisririigi kubermangu — siis astus Soome naine ka sellele rõhumisele vastu. Ta seletas oma lastele, et Vene keele õppimine koolides on patt soomluse vastu; ta istutas nende südamesse vabadusepuu taime — mõtte, et Soome peab kord saama vabaks ja iseseisvaks. Ja kui Vene tahtis Soomest noormehi endale sõjaväeteenistusse võtta, siis seletas Soome naine, et kes Vene käsule allub, sellega, kui isamaa äraandjaga, tal enam tegemist ei ole. Noored mehed keeldusid astumast Vene teenistusse...

Ja siis, kui hakati looma aktiivseid organisatsioone Soome vabastamiseks, leiame naised aktivistide ridades. Nad teevad kihutustööd, levitavad keelatud kirjandust, koguvad teateid, varjavad sõjariistu võitluse jaoks ja toimetavad palju niisugust, mis meestele raske või koguni võimatu.

Samal ajal ei unusta Soome naine võitlust oma inimõiguste eest. Ta teab, et rahvas on vaba vaid seal, kus nainegi on vaba ja ühevääriline mehega. See võitlus kandis vilja ja

55-aastane suusataja.

— tänavu on kakskümmend aastat sellest, kui Soome naine — esimesena maailmas — sai hääleõiguse ja astus parlamenti. Tänavu istub ministritoolil ka üks Soome naistest!

Kasvatus- ja karskustööl on Soome naine ka võrdselt mehega edasi rühkinud. Üldse ei ole ala, kus Soome naine ei oleks täitnud oma kohustusi mehe üheväärilise kodanikuna.

Kui tekkis maailmasõda ja kasvasid lootused Soome vabastamiseks Vene ikke alt, siis näeme Soome naist jälle aitas neid, kes tahtsid, mõök käes, hankida vabaduse. Näeme neid jäägrite ustavate varjajadena, aitajatena, varustajatena. Ilma Soome naise ennatohverdava tegevusega ei oleks ka õnnestunud jäägriliikumine.

Ja edasi: kui Soomes 1917. a. hakatakse organiseerima kaitseliidu osakondi, on naised jälle mehi riide ja toiduga varustamas.

Verise kodusõja koledused 1918. a. teevad naised ka kaasa — kannatades sealjuures tihti rohkem kui mehed. Raske oleks olnud valgetel vägedel võita, kui mitte kodud — naiste käed — ei oleks neid toetanud.

Kuid alles peale kodusõja leiab Soome naine endale õige tööala —

kaitseliidu abina.

Peale kodusõda hakati nimelt kaitseliitu täiendama ja reorganiseerima. Mehi küll leidis, kuid varustusest oli suur puudus. Viimast ei suutnud sõjast kurnatud riik anda ja — kaitseliidu kassa oli tühi.

Jälle tulid naised appi. Nad asutasid seltsid, kus õmmeldi kaitseliitlastele riidevarustust. Hiljem hakati koguma ka raha kaitseliidu kulude katteks. Ja siis tuli veel ette uus ala: kaitseliitlaste toitlustamine harjutuste ja manöövrivate ajal. Kõike seda tehti „õmblus“-seltside nime all ja kohalikul algatusel.

Naiste kaastöö tähtsus ei jäänud tähele pannemata kaitseliidu juhatuse poolt. Sealt antaksegi 1919. a. sügisel päevakäsk, milles soovitakse iga kohalise kaitseliidu juure asutada naistest ühing, mis — „aitaks kaitseliitu: 1) sanitaarialal, 2) toitlustamises, 3) varustuse jagamises, 4) raha muretsemises ja 5) muu kasuliku tegevusega.“

Kust tuli „Lotta Swärd“?

Laps oli sündinud ja „isa“ oli ta ametlikult omaks tunnistanud. Aga tol lapsel ei olnud nime, mis oleks vastanud tema kavatsatud suure tulevikuks ja laialdasele tegevusele. Oli arusaadav, et nimetus „Kaitseliidu õmblusselts“, on lihtlabane. Keegi pani ette „Kaitseliidu naisorganisatsioon“. See nimi leiti aga olevat liig sõjakas. Ka „Valge öde“ — „Valge naine“ — „Kaitseliidu öde“ jne. — ei kõlanud sobivalt.

Siis juhtus ühel „kaitsenaiste“ koosolekul Helsingis, kus tegevusse punitvaid küsimusi harutati, et keegi koosolijatest lausus: „Jah, muidugi läheme kaasa (sõtta), just nagu Lotta Swärd vanasti!“

„Lotta Swärd!“ — siin oligi uue organisatsiooni nimi. See oli küll Rootsi nimi, kuid seda oli arvatavasti „ristija“ omagi. Ja tänu suurele luuletajale, J. L. Runebergile — see nimi oli nii soomlaste kui rootslastegi keskel polulaarne ja sel nimel oli ajaloolise naiskangelase luulekõla.*)

Ametlikult kannab nüüd naiskaitseliit „Lotta Swärd“-ühingu nime, kuid harilikult nimetatakse selle organisatsiooni liikmeid „Lottadeks“. Tarvitame meie ka siin edaspidi seda inimest — Lotta — nimetust.

Lotta-liikumise areng.

Esimene „Lotta Swärd“ osakond asutati Helsingis 1919. a. lõpul. Kiiresti sigines samasuguseid ja -nimelisi osakondi ka mujalegi, sest

*) „Lipnik Stooli jutustustes“ laulab Runeberg ilusast Soome neist, kes abiellus sõduriga. Kui sõdur — Swärd oli ta nimi — kutsuti sõtta, võttis ta kaasa oma nooriku. Swärd suri vaenuväljal — seal närtsis ka Lotta ilu. Kui 1808.—09. a. sõda algas uuesti, läks Lottagi — kes nüüd juba elatanud lesk — sõtta. Ta rändas, hobusekronu vankri ees ja vankris ta ise, vaat viina ja telk, läbi Soome ühes sõjaväega. Kus lahing, seal läheduses ka Lotta telk, kust ta müüs viina võitluses väsinud meestele. Lotta oli suur patrioot. — Vaata „Kaitse Kodu“ nr. 4 s. a.

tõuke selleks oli annud eelpoolmainitud päevakäsk. Arvatakse, et kohaliste osakondade arv tõusis 1920. a. lõpul juba 500 ümber.

Ehk küll Lotade osakondadel oli ühine nimi, siiski puudus neil ühine põhikiri, üldorganisatsioon ja ühtlustatud juhtnöörid. Iga kohalik organisatsioon allus kohalisele kaitseliidule ja kohalik piirkonnapealik oli ka ühtlasi oma piirkonna Lotade juht. Mõned Lotade osakonnad töötasid omale põhikirja ja kodukorra, kuid neil oli ainult kohaline iseloom.

Et pääseda sellest kaaosest ja Lotta-liikumist ühendada ja ühtlustada, kutsuti Lotad kaitseliidu ülema nõusolekul 1921. a. märtsikuul kokku endale kokku seadma põhikirja. See sündiski ja hiljem kinnitas kaitseliidu ülemjuhatus Lotade esimese üldpõhikirja. Viimase alusel loodi üldine Lotta-organisatsioon, millest esialgu jäid välja ainult 4 või 5 ringkonna Lotad. Välja jäänud naised kahtlesid, kas suudab üldorganisatsioon läbi viia oma kõrgele ja laiale sihtivaid kavatsusi. Nad jäid ootama, mis toob tulevik... Hiljem ühinesid ka need „Toomad“ üldorganisatsiooniga ja praegu on Soome Lotta-liikumine täieline tervik ilma lahkkelideta.

Esimese üldpõhikirja alusel töötasid Lotad neli aastat. Kui oli saadud küllalt kogemusi, tuldi 1925. a. uuesti kokku, et saavutatud kogemuste põhjal põhikirja muuta ja täiendada. See tehti ja samal ajal anti ka välja täpsemad juhtnöörid tegevuse jaoks.

Juba esimeses põhikirjas oli Lotade üldorganisatsioon väga laiaks ja suurejooneliseks kavatsatud. Taheti haarda kinni kõigest — kõigest, mis vähegi puutus kaitseliidu tegevusse. Kuid see oli liig. Veelgi, isegi uue, kitsendatud põhikirja alusel, ei ole suudetud läbi viia kõike, mis kavatsatud.

Põhikirjas on tegevus jagatud viie jaoskonna vahel, nimelt: 1) sanitaar-, 2) moona-, 3) varustus-, 4) korjandus- ja 5) kantseleijaoskonda. Igas kohalises osakonnas peaksid olema need viis jaoskonda. Siiski on ainult suurimad kohalised

Helsingi lotad tööl.

Vaasa lotad tegevuses.

organisatsioonid suutnud jagada oma tegevust nelja jaoskonna vahel. Viienda (kantseleijaoskonna) organiseerimine on pooleli. — Mis puutub erijaoskondade kohustustesse, siis selgub see juba nende nimetustest. On siiski tähelepanv, et esimesed kolm jaoskonda (sanitaar-, moonaja ja varustusjaosk.) kuuluvad „tegevasse väkke“, s. o., nad on valmis tarbekorral siirduma mees- tege sõjaväljale aktiivteenistusse. Teised kaks jaoskonda jäävad sõja puhul koju, kus nad muretsevad väerindel olevatele varustust ja täidavad äraolevate kohustusi ärides, kantseleides jne. Nii on siis olemas „tegevad“ ja „toetavad“ Lotad. Kummalgi neist on peaaegu piiramatu tööpõld.

Siin tuleb veel tähendada, et igas jaoskonnas Lotad jagunevad samuti „tegevateks“ ja „toetavateks“ liikmeteks.

Lotade ülemaaline ühing on jagatud 22 ringkonda — nagu kaitseliitki. Kohalisi osakondi on peaaegu iga kohalise kaitseliidu organisatsiooni juures. Ainult kaugel Lapi südamaadel, kus liikumine naistel võimatu, puuduvad need kohati.

Kuidas Lota-organisatsiooni liikmete arv on kasvanud ja järjest kasvab, sellest saame pildi järgmistest arvudest: 1924. a. oli ühingus 41.825 liiget, neist „tegevaid“ 33.989 ja „toetavaid“ 7.536; 1925. a. oli kohaliste osakondade arv 581 — neist 494 Soome, 85 Rootsi ja 2 „kahekeelseid“ — liikmed oli neis 45.055 („tegevaid“ 36.954 ja „toetavaid“ 8.101). Need liikmed jagunesid jaoskondade vahel järgmiselt: sanitaarjaosk. 5.837 — moonajaosk. 11.350 — varustusjaosk. 8.022 ja korjandusjaosk. 4.102. „Jagamata“ Lotasid oli 7.643. Viies (kantselei-) jaosk. ei olnud üldse organiseeritud.

Läinud aasta arvud ei näita nii suurt kasvamist kui eelmise aasta omad. Käesoleva aasta

Tubli lota.

algul oli liikmeid 47.324, neist „tegevaid“ 38.793 ja „toetavaid“ 8.531. Kohaliste organisatsioonide arv oli aasta kestel tõusnud 597 peale.

Lotade tegevus.

Lugeda üles kõike, mis Soome Lotad on teinud kaitseliidu, enda ja rahva heaks, on siin võimalik. Leppigem seepärast ainult mõnede märkuste ja „kuivade“ numbritega.

Kui palju Lotade parem käsi nende esimestel tegevusaastatel välja andis — seda ei tea isegi nende pahem käsi. Ei tehtud ju alguses mingisugu ülestähendusi. Anti lihtsalt nii palju kui anda oli. On teada, et 1924. a. korjasid Lotad kaitseliidule 1,5 miljonit Soome marka rahas ja hoolitsesid 19 laagripäeva ja 328 manöövri kestel kaitseliitlaste toitlustamise eest. Järgmisel aastal korraldasid Lotad loteriisid, pidusid, müüsid jne. kokku 2.268 juhul ning andsid kaitseliidule 1,1 milj. Smk. rahas.

Läinud aasta saavutused ületavad kõik eelnevad. Tööõhtuid on Lotadel aasta kestel olnud 10.101, igasugu pidusid 2.614 ja 6.500 korral on Lotad hoolitsenud moona eest kaitseliidu laskeharjutustel, spordivõistlustel, manöövritel jne. jne. Riidevarustust on nad annud kaitseliidule 285.000 ja moona 678.000 Smk. väärtuses ning raha kaugelt üle miljoni Soome marga. Kokku on nad aidanud kaitseliitu rahas ja natuures

palju üle kahe (meie rahas üle 20) miljoni marga. Lisaks veel tasuta töö, mis hindamata. Peale kaitseliidu on Lotad toetanud invaliide, hoolitsenud kangelaste mälestussammaste eest, kinkinud hukkunud torpeedopaat „S 2“ mälestusfondile suurema summa ja nõnda edasi, pikk rida enastohverdavaid tegusid.

Lotad ei ole ka unustanud ennast — nad on korraldamud aasta kestel 2-nädalised kursused 600 Lotale ja 1—2-päevased nõuande-„päevad“ 154 kohalikus osakonnas. Peale selle veel hulga loenguid, erikursusi, üldhariduslikke referaate, kõnekoosolekuid jne. Täieliku kursuse sooritanud Lotasid on praegu: halastajaõdesid 560, saanitaare 1.290 ja toiduvalmistajaid-jagajaid 1.009.

Meelelahutuseks on Lotadel omad laulu- ja spordiseltsid. Eriti harrastatakse võimlemist, käimist ja suusatamist. Viimase kahe ala õhutamiseks on olemas kullast aumärk, mis antakse neile, kes aasta kestel 10 korda käivad või suusatavad kolm kilo kaaluv „koorem“ seljas 10-km teekonna. Põhja-Soomes on Rantasalme vallas 43 protsendil kohalikkudest Lotadest niisugune märk. Ja Jyväskylä lähedal on kaaks Lotat, üks 52, teine 54 a. vanad, kes aasta kestel tegid selle 100-km. teekonna (10 korral) ja kannavad praegu oma kullast aumärki uhkusega. — Lotad on korraldamud ka hulga samsa- ja teisi võistlusi — Lotadele.

Lotade „Valge raamat“.

Lõpuks olgu siin veel tähendatud, et käesoleva aasta 6. detsembril on kümme aastat sellest, kui Soome kuulutati iseseisvaks. Selleks päevaks tahavad Lotad anda välja „Valge raamatu“, milles avaldatakse üksikasjaliselt see töö, mis

Vana ja noor lota.

on teinud Lotad Soome iseseisvuse heaks enne kodusõda ja selle kestel. See ajalugu Lotadest oleks siis täiendus neile teostele, mis juba olemas Soome kodusõja kohta.

Soome Lotad ja Eesti Linnad.

Soome Lotade tehtud töö, nende loodud organisatsioon ja tulevikukavatsused on niivõrd

suurejoonelised, et meie Linnadel oleks sealt-poolt lahte palju õppida. Selleks oleks vaja luua lähemaid sidemeid ja — võimalust mööda kasutada Soome Lotade kogemusi.

Tuleval suvel peetakse Kuopio linnas suure Lotapäevad. Vast ehk sõidaksid sinna mõned meie Linnad — kuulama, nägema ja õppima.

A. W.

Pilk Ungari ajalukku.

(Lõpp.)

Ilmasõja lahtipuhkemisel sunniti Ungari rahusoovalik avalik arvamine vaikimisele. Kuigi vast Ungaris palju rohkem kui mujal kaaluvaid hääli kuuldavale tuli, mis hukka mõistsid sõjalustamise, milles Ungari vähematki võita, seda rohkem aga kaotada võis, anti ainult sõjaksäsitavaile ollustele vaba tegevusvõimalus. Sõja alguse juubeldamisele järgnes peagi kibe pettumus lõpmatu rea liüasaamiste puhul, mis nii Galiitsias kui Itaalias, nii Poolas kui Rumeenias, Montenegros ja Albaaniaski enamasti ainult Saksa vägede energilise vaheleastumise tagajärjel juba esimesel sõja-aastal katastroofini ei viinud. Lisaks poliitilisele rahulolematusele tulid majanduslikud raskused ja nõnda kerkisidki need mehed sündmuste esiplaanile, kes revolutsiooni ette valmistasid, Austriaga riigiõigusliku ja Saksamaaga sõjalise kokkuleppe lõpetamise kasuks töötasid ja siis revolutsiooni võidule aitasid. Vene revolutsioon 1917. aasta kevadel mõjutas ka Ungari poliitikat. Valitsuse juht, krahv Stefan Tisza, kes pärast oma poliitika tagajärjel revolutsiooni lahtipuhkemise päeval oma elu pidi jätma, oli juba varem oma kohalt pidanud taganema. Ungari kahe viimase sõja-aasta sisepoliitiliste raskuste peapõhjuseks oli valimisõiguse küsimus. Kuna krahv Stefan Tisza madalal kultuurastmel seisvatele Ungari vähemusrahvustele üldist valimisõigust anda ei soovinud ja valimisõiguse laiendamise kavatsusele teostamisele vastu seisis, nägid noor kuningas Kaarel ja maa demokraatlikud ollused aga ainult kõige laialisemas valimisõiguse maksmapanemises ainukest abinõu ähvardava vähemusrahvuste Ungarist lahtilõpmise vastu. Valimisõiguse küsimus võimaldas ka vabrikute töölistele oma mõjuvõimu suurendada, kuna nende poolt töö seismajätmine eriti sõjamonatööstuses kogu sõjapidamisele saatuslikuks võis muutuda. Aga ka välispoliitilised tegurid avaldasid mõju vahelkordade vägivaldsele lahendusele viimiseks. Kokkulepe Saksa riigiga, missugust sõjaliselt alalt ka majanduslikult tahegi lahendada, ei näinud kõiki parteisid rahul-

davat. Salzburgis kuni revolutsiooni lahtipuhkemiseni peetud läbirääkimised majanduslikul alal rajati põhimõttele, et Saksamaa ja Austria-Ungari vastamisi üksteist enamsoodustatuiks tunnistavad, mis kolmandate riikide üheõigusluse rahvusvahelises kaubanduslikus läbikäimises võtmaks oleks teinud. Pea kõigi Ungari ringkondade ikka tugevamaks muutuv agitatsioon algas pealetungiga selle läbirääkimiste põhialuse vastu tollipoliitilisest seisukohast, lagunes aga pärast poliitilisteks vastoludeks üldse, kuna Ungari rahvamajandus Saksamaale erilisi majanduslikke soodustusi lubada ei tahtnud, mis omakorda kõigi teiste riikide vastutegevuse välja oleks kutsuma pidanud. Sõjaajal oli Ungari ja Saksamaa vaheline kaubanduslik läbikäimine loomulikult palju elavamaks muutunud. Saksamaal oli nimelt Ungari turul nõnda ütelda juba täieline monopol välja kujunenud. Enne sõda oli niigi juba 40% kogu Ungari sisseveest Saksamaalt pärit. Tööstuse valmissaaduste sisseveo protsent tõusis Saksamaa suhtes isegi 80%-ni. See kõik sundis õige tõsiselt mõtlema ja kaaluma.

Ka üks teine küsimus kutsus vahetpidamataid arusaamatusi esile. Ametlike ringkondade rahutegemispoliitika ei sobinud nimelt kuidagi rahva arusaamisega ses suhtes. Sotsiaaldemokraat dr. Michael Révész kirjutas oma teoses: „Agyözelmek magyar forradalom“ (Võidurikas Ungari revolutsioon): Igauks teab, et maailmasõja laviin Habsburgide monarkia poolt pandi veerema; Serbia-Austria-Ungari sõda laiendati monarkia pahatahtliku välispoliitika abil Euroopa massiliseks tapmiseks. Igauks teab, et Habsburgide mail esimestel sõja-aastatel valitseti keskaja rumalate ja kuritahtlike meetodite abil. Täädikide ja kuulipildujate abil mõeldi monarkia end vabastada püüdvaid rahvaid koos hoida. Sadaned armutumad verised otsused täideti itaallaste, tshehhide, ruteenide, serblaste ja rumeenlaste suhtes. Kui pärast Franz Joosep I surma 21. novembril 1916. aastal süsteemi muuta taheti, oli see juba liig hilja. Kui 1916. aasta

viimastel päevadel poliitilise võimetuse peaesitaja, Burian, krahv Czernin'ile ruumi pidi andma ja keskriikide rahuettepanekutele liitlaste tõrjuvad vastused päralt jõudsid, oli selge, et peale Austria ka Saksa isevalitsus ja mõlemad valitsejasood üheskoos peavad hukkuma. Czernini kometimängu rahuga paljastasid täies inetuses 1917. a. lõpp ja 1918. a. lõpp. Ka Czernini poolt kuulutatud rahust anneksioonide ja kontributsioonideta kujunes Brest-Litovskis kelmuse ja vägivalda rahu. Pettus ja vägi-vald surusid ka liitlaste poolt eraldatud Rumeenia Bukaresti rahu peale.

Viimastel sõjapäevadel saatis Austria-Ungari liitlastele rahuettepaneku, milles soodsa vastuse saamiseks Saksamaaga sõlmitud sõjalise lepingu lõpetamise võimalusest kõneldakse. Kuid liig hilja, et Saksamaa äraandmise hinnaga eraldi rahu võimaldada ja Austria-Ungari lagunemist ära hoida. Liitlaste viimane pealetung saavutab kõigil sõjaväljaldel suurt edu. Kõigepealt paisati Makedoonias Bulgaaria ja Saksamaa kummuli; varsti pärast seda lahkus ka Türgimaa sõjapidajate tegurite hulgast. 4. oktoobril 1918. a. pöörasid keskriigid ühisriikide presidendi Wilsoni poole palvega sobitada õiglast rahu. Sest peavast saadik hakkasid sündmused üksteisest ette jooksuma. Tsensuur töötas äärmise pingutusega; kuid sündmused ei suutnud käära ja punane tint enam peatada. 15. oktoobril oli Viinis viimane delegatsioon koosolek. See delegatsioon moodustas midagi parlamenditaolist, esitades Austriat ja Ungarit ja arutades nende ühiseid asju. Sel viimasel delegatsiooni istungil nõudis Ungari Saksa-vastase partei juht ja eraldirahu pooldaja krahv Michael Karoly eraldi rahutegemist ilma Saksamaata. Juhtivad ringkonnad ei taha ikka veel seisukorra tõsidusest aru saada ja Ungari parlamendis vaieldakse selle üle, kas reaaluunioon või personaaluunioon, tähendab selle üle, kas vahekorras Austriaga ainult valitseja isik ühine olema peab või kas ka ühised asjaajamised edasi peavad kestma, nagu võiks mingi unioon üldse veel tulevikus püsima jääda. Austrias loodetakse päästmist keiserlikust manifestist, mis 17. oktoobril Austria nelja suurema rahvuse ühisriigiks muudab — jällegi liig hilja. 23. oktoobril peetakse Ungari parlamendis üht mälestamisväärset koosolekut. Kõnelejad vaidlevad tundidekaupa ühe tähtsusetu seaduseprojekti tähtsusetute punktide üle; koosolekuruum ja kuluäärud on kui välja surnud; ministrite loosh on tühi, sest ministrid on Debrecenis, kus kuningas Kaarel ja kuninganna Zita sel päeval ühe kiriku nurgakivi-panemisel viibivad. Kuningas võetakse harilikude auavaldustega vastu; enne lõunat viib linna-pea ta linna katedraali, kus vabadusvõitluste ajal, pea päeva pealt seitsmekümne aasta eest, Habsburgide valitsejatesugu igavesteks aegadeks Un-

gari kuninga troonist loobunuks on kuulutatud, ja kinnitab kuningale Ungari rahva truualamlikkust ja ustavust kuningale. Juhtub tühine vahejuhtumine: sõjaväeorkester ei mängi Ungari hümmi, vaid nagu juba nii tihti varem, Austria keisrihümni: „Gott erhalte,“ mida rahvuslikule enesetundele tulevad ungarlased vihkavad. Pärast lõunat levib teade sellest taktitusest Ungari parlamendis ja ärevus vaikib alles siis, kui süüdi olevat orkestrijuhiti lubatakse trahvida. Vaidlus voolab igavas meeolus edasi, kuid peagi muutub pilt. Kõnelejale ulatatakse telegramm, mille see kohe ette kannab. Mässavad Kroatia sõdurid on Ungari meresadama Fiume vallutanud. Rahvasaadiku krahv Károly vaid seitsme- või kaheksaliikmeline partei teeb säärast lärmi, et Wekerle valitsus, kelle lahkumisega juba kuude kaupa arvestatakse, äkki tagasi astub. See Kroatia putsh Fiumes ei olnud juhuslik, kuid alles pärast selgus Budapestis, et XI aastasajast saadik Ungariga kõige tihedamas riigiõiguslikkus ühenduses olev Kroatia-Slavoonia enese Ungari küljest täiesti lahkulöönuks on kuulutanud ja selle alles iseiseisva ja Jugoslaaviaga liitmata riigi esimeseks sammuks Fiume meresadama okupeerimine oli olnud.

Järgmistel päevadel tulevad Itaalia väerindelt halvad teated: Nagu alles palju hiljem teatavaks sai, murti front Piave juures kuninga vahepidamata üksteisele vastukäivate käskude, sõjaväe võimatu seisukorra ja väejuhtide peatu ja tegevusetu oleku tagajärjel läbi ning väeosad hakkasid metsikus segaduses tagasi tõmbuma. Poolas hakkas sõjalaevastik mässama, mis seega lõppes, et laevastiku juht ja pärastine Ungari riigi asevalitseja, admiral Horthy, kogu laevastiku Jugoslaaviale üle pidi andma ja ei midagi ütleva protestiavaldamisega leppima.

Budapestis puhkeb vahepeal revolutsioon lahti, kõige ootamatumalt neile, kes ise selle liikumise eesotsas seisisid, kes aga temast enam jagu ei saanud. Revolutsioon, ja sellega ühenduses olev posti- ja telegraafiasutuste, raudteelaamad ja kõigi avalikkude hoonete oma võimu alla võtmine sündis öösel nõnda, et elanikud hommikul ärgates vähematki ei aimanud, et vahepeal revolutsioon oli olnud ja et ta võidurikkalt oli lõppenud. Olukord ei olnud veel meeletlik, kuid esimene revolutsiooni sõjaminister, ooberst Linder, kes ise oli kõrgem tegelik sõjaväelane, tarvitas lensõnaks muutunud õnnetut lauset: „Ma ei soovi enam sõdureid näha!“ Sõdurid aga ei mõelnudki relvu käest ära panna. Poolnälginud, võimatu viletsas seisukorras tulid nad ühes relvadega väerindelt sisemaale ja tahtsid oma kannatuste eest tasu saada. Välja arvatud pealinn, kus olukord siiski korralikumaks jäi, algas kogu maal valitsema täielik anarkia, algas maaelanikkude röövimine ja riisumine, millele vaid Tshehhi, Rumeenia ja Lõunaslaavia

vägede maaletulek lõpu tegi, kes nüüd mõne päevaga ühtki pauku laskmata kõik need maaalad okupeerisid, millede võitmiseks, või nagu nemad seda nimetasid — lunastamiseks — nad võitlusse olid astunud, missuguseid nad sõja kestes vallutada ei suutnud ja mis nüüd neile vaevata rüppe langesid ning kui juba omandatud maa-alad liitlaste poolt rahulepingu põhjal vormilikult nende omanduseks tunnistati.

Budapestis tahtsid revolutsiooni juhid luua Austriast rippumatu rahvusliku Ungari kuningriigi kroonitud kuninga Kaarliga eesotsas. Kuninga põgenemine Budapestist muutis aga olukorra tema kahjuks, nõnda et revolutsiooni peaminister, krahv Mihael Károlyi, 16. novembril esimeseks ja ainukeseks Ungari rahvavabariigi presidendiks valiti. Rõõm sõja ja verevalamise lõpetamise ja uuestivõidetud Ungari iseseisvuse üle andis aga peagi kibedale kainenemisele aset. Krahv Károlyi, nüüdne vabariigi president, osutus rahvale suureks ja kibedaks pettumuseks. Sõja ajal oli ta ainuke poliitikamees olnud, kes ikka ja ikka jälle julgenud oli rahutegemise eest välja astuda. Aga nüüd, kus ta ise juhtivale kohale oli tõusnud, ei suutnud ta enam sõja lõpu läbi tekkinud ja ikka laiemale kasvavale anarkiale lõppu teha.

Nõnda järgneb uus katastroof. Vene sõjavangistusest pöörab tagasi Béla Kun. Béla Kun oli vanasti päris tundmatu ajakirjanik ühes Siebenbürgeni linnas. Sõja ajal teenis ta ohvitserina. Ta sattus vangi. Kuid pärast Vene enamlaste revolutsiooni ilmus ta Lenini kõrvale, organiseeris Ungari sõjavangidest moodustatud Vene punakaardi ning ilmus nüüd, nagu öeldi, Vene miljonitega Lenini saadikuna oma vanale kodumaale, et ka Ungaris Lenini ideesid võidule viia. Alguses naerdi ainult tema ja ta poolt asutatud kommunistliku partei üle ja ei võetud neid tõsiselt. Kuid Béla Kuni väike aga kindel partei oli ainukeseks maal, kes isekeskis vahetpidamatult tülitsevate kodanliste ja sotsialdemokraatliste parteide hulgas teadis, mis ta tahtis: vägivaldset olukordade ümberpaikamist, proletariaadi diktatuuri. Nende poolt valitud loomulikkudeks abinõudeks olid: kõige alamate rahvakihtide ässitamine jõukamate vastu, väerindelt poolnälginult tagasitulevate sõdurite kihutamine nende vastu, kes frondil ei olnud olnud. Kommunistide terrorlikud ülesastumised läksid ikka sagedamaks. Kuid valitsuses istuvate sotsiaaldemokraatlike ministrite poolt kaitstuna jäeti kommunistid tülitamata. Üks tühisel põhjusel tekkinud uulitsavõitlus kommunistide ja politsei vahel, kusjuures mitmed politseinikud surma said, lõppis üldise kokkuliitumisega kommunistide vastu. Béla Kun löödi politseinikkude poolt, kes teda oma kaaslaste surmas isiklikult vastutavaks tegid, poolsurnuks ja kogu Ungari tööliiskond demonstreeris Budapesti tänavatel kirveste ja kangidega kommunistide vastu, neid kõiki tappa ähvardades. Nüüd aga sünnib midagi iga-

vesti imelikku. Üht liitlaste märgukirja ettekäändeks tarvitades sunnib ajakirjanik Paul Kéri, „Az Est“i kaastööline, krahv Károlyi't ühe üleskutse allakirjutamisele, milles krahv Karolyi, kes ütleb üleskutse sisu alles ajakirjandusest teada saanud olevat, oma Ungari rahvavabariigi presidendi ameti maha paneb ja kogu võimu proletariaadile üle annab. Üleskutse trükitakse. Vabariigi president krahv Károlyi saab juhtumisi selle umbkaudse sisu teada. Ta tahab üleskutse tagasi võtta, kuid see on juba liig hilja. Ning nõnda algas Ungaris 133-päevane enamlaste valitsus. Samuti kui rahvarevolutsioon, kes oma marurahvusliste ideedega järgnevatele sündmustele teed oli rajanud, alatasa kasvavat anarkiat ei suutnud takistada, ei suutnud seda ka kommunistid. Béla Kun oli vahest ainuke, kes oma aateid tõsiselt oli võtnud, ta kaastöölised, keda ta osalt ise oli valinud ja kes osalt talle ise end peale olid sundinud, surusid ikka rohkem pahemale poole. Äärmiste kommunistide eesotsas seisis samuti üks endine provintsi ajakirjanik, Tibor Szamuely, keda ka veel pärast revolutsiooni teostamist sõjavangide tapmises süüdistati ning kes nüüd Ungari nõukogude vabariigi äärmiste kommunistide juhina kõigi kontrrevolutsionääride vastu kõige ägedamat võitlust pidas. Jõledamaid koletisi kui tema leidub maailma ajaloos ainult väheseid. Ta tundis ainult üht valitsemisviisi: võllast. Ning üks lõpmatu rida neid kurbi riistapuid märgivad kogu Ungaris ta teed: pea ükski küla ei jäänud puutumata. Ta tundis ainult üht sihti: Täielikku ja metsikumat kodanluse hävitamist. Ta oli juba ühe salga röövlid enda ümber kogunud, kes ühes temaga valmis olid kogu kodanlist klassi lõpulikult hävitama. Üks punase armee õnnetu sõjakäik päästis Ungari selle massilise tapmise eest. Kerged võidud Ülem-Ungarit okupeerinud tšehhide üle, avatlesid Béla Kuni ka Ida-Ungarisse tunginud rumeenlaste vastu sõtta minema. Ungari punaarmee sai rängasti lüüa ja nõukogude vabariiki kukutati. Béla Kunil ja mõnel ta poolehoidjal läks korda Austriasse põgeneda. Vahepeal okupeerisid Rumeenia sõjaväed pealinna Budapesti, lahkusid sellest aga peagi jälle, et maad Ungari rahvuslikule, n. n. valgele armeele üle anda.

Kuid veel ei saanud maale rahu ja kord, sest kommunistide punasele valitsusele järgnes nüüd äge reaktsioon, ning kõiki neid, kes kas isikliku kasu või rumaluse, saagiahnuse või võimupüüde pärast punastega olid ühinenud, ootas nüüd kommunistlikust valitsemisest osavõtmise pärast vali kohus. Need olid aga siiski õnneks viimasteks revolutsiooni ja kontrrevolutsiooni kramplikkudeks lihastetõmmeteks. Tüdinenud vabariiklikust valitsemisvormist nii rahvavabariigi kui nõukogude vabariigi näol, pööris maa isevalitsuse poole tagasi. Kuna aga maa õiguslik kuningas, Kaarel, Habsburgide valitsejatesoost, liitlaste keelu tagajärjel kuningatroonile asuda ei tohtinud, valiti admiral

ja pärastine rahvusliku sõjaväe ülemjuhataja, Nikolai Horthy maa asevalitsejaks ja võõrsil viibiva kuninga asetäitjaks. Alles pärast poliitilise olukorra kindlustamist järgnes ka majandusliku ja rahulise elu korraldamine, nõnda et Madjaria nüüd kuigi vähemal pinnal kui varem, kuid seevastu iseseisvalt ja rippumatult jällegi Euroopa keskaigas kohta hakkab omandama, mis talle kuulub ta maapinna rikkuse ja elanikkude kultuuri põhjal.

Võitlus läände, võitlus itta ja võitlus oma sisemiste vaenlaste vastu: see oli Ungaris aastasa-

dandete kestes inimeste eluks. Sajadtuhanded õigusetuid heitlesid jõuetumalt jõukate ja vägevate väikese arvuga. See oli Ungari rahva ajalooks. Aastasajangud olid välised võitlused ja sisemised kriisid põhjuseks, et ei saadud oma jõude väljaspoole maksma panna. Mineviku kannatustest ja eksimistest on rahvas õppinud ja uut jõudu ammutanud. Ning uued teed juhivad parema tuleviku, uue hiilguse ja lugupidamise, nüüd iseseisva ja rippumatu Madjõria kultuurilise õitseaja ja majandusliku jõukuse poole.

V. Neggo.

Tervitav samm edasi meie rühmmängude arenemises.

Läheneb suurimaid silmapilke meie kaitseliidu elus üleriiklikkude spordivõistluste näol. Need on malevate suurpäevad täis tuld ja tahet esineda väärikselt, jääda võitjaks või kui see nii peab olema — siis kaotades tegelikus võistluses saavutada siiski oma ausa esinemisega moraalse võidu.

Lehitsedes võistluskava paistab mõne muu tänavusse kavva võetud uue võistlusala kõrval silma ka pesapall.

Usun, et mõnelgi kaasmalevlasel tekib ehk tahtmata küsimus: Miks on see meile täiesti võõras mäng võetud võistluskavva? Kuid kas on ta meile siiski nii väga võõras, kui tuletame meele meile kõigile juba tuttavat laptuud. Kes millalgi on mänginud laptuud, saab lühikese ajaga täielise ettekujutuse ja oskuse ka pesapallis. Minu arvates on kaitseliidu spordi-keskkubi astunud tunduva sammu edasi, võttes selle rühmmängu oma võistluskavva, sellega ühtlasi avaldades taht tuua seda mängu meile lähemale.

Iga uus ja hea rühmmäng on ju tervitav meie kodumaa kehaliskasvatusliku liikumise seisukohalt.

Eestlane armastab mängu, vaatamata oma kinnisele iseloomule. Mäng suudab temale anda reaalse põhjuse avaldada oma tundeid, mis seni kas kasvatuses olnedes või üldise rahvusliku põhiomaduse tõttu on pidanud püsima katte all, sest puudus soojendav vahend — mäng, mis seda välist koort oleks suutnud sulatada. Seda suurt poolehoidu mängu vastu võiks tõendada jalg-, võrk- ja korvpalli levimine meie noorsoo keskel.

Mõnigi vaatas pessimistlikult kuus aastat tagasi ameeriklaste poolt sissetoodud korv- ja võrkpallile, kuid need mängud haardi meie noorte poolt niisuguse innu ja usaldusega, mille osaliseks on saanud vaevalt mõni teine uudus. Siit võib kõige tagasihooldikumgi järeldada, et eestlasel on siiski omajagu temperamenti ja tahet heaks män-

guks. Praegu ei leidu enam kooli, kus need mängud ei oleks läbi löönud.

Üldise tõena võiks nimetada, et mida enam meil üle maa levib tõsine rühmmäng, seda rohkem kasvab meie noorus terves elurõõmus, seda sallivamaks muutub ta omasuguse vastu, seda rohkem kasvab temas ühistunne, ilma milleta ei ole mõeldav ükski rühmmäng, seda rohkem areneb meil seesuguseid kodanikke, kes suudaksid oma osa ausalt mängida suures elumängus ja misuguse mängu üks kuju oleks meie riik. Oleneb meist, kas mängime seda suurt mängu õieti või mitte.

Vana tõde tunnistab: Kes väikeses ustav, see ka suures ustav.

Eriti tähtsal kohal peab esinema rühmmäng meie kaitseliidus, — sest see organisatsioon peab töötama täiesti ühistunde alusel — üks kõigi ja kõik ühe eest. On ka seepärast arusaadav, miks just kaitseliit esimesena heatahtlikult tahab võtta pesapalli kui uue mängu meile tuntud rühmmängude perre. Võttes vastu, katsume sellest mängust ammutada kõik, mis ta meile iganes head suudab pakkuda. Et ta seda suudab, seda tõendab juba selle mängu suur levimine niisuguste spordirahvaste juures, nagu seda on ameeriklased ja soomlased. Meile toodud pesapall, millega „Kaitse Kodus!“ ilmunud määrused meid tutvustanud, on pärit Soomest. Seal harrastab teda noor ja vana. Soome pesapallimäng läheb lahku Ameerika omast oma kergemalt konstruktsioonilt. Soomes ei tarvitata sellist kõva palli, selliseid kindaid ega ka kaitseabinõusid kui Ameerika pesapallimängu juures, seepärast oleks ta meie oludes ka palju kergemini läbiviidav.

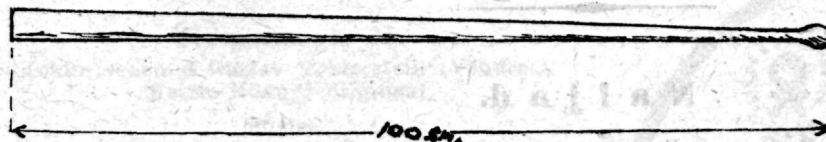
Pesapalli võib tema võimaluste rikkuselt võrrelda malemänguga.

Pesapall arendab kogu keha ühtlaselt, kuna just erilise tähtsusega on selles arengus psühholoogiline külg.

Mäng iseenesest koosneb: jooksudest, lööki-

dest ja palli heitmisest, nõnda võiks ta olla heaks ettevalmistusabinõuks igasugusele individuaalspordialale. Seepärast võiks see mäng leida harastust meiegi sportlaskonnas, kes seni mõnel pool mängude vastu üldse on üles näidanud nagu

juures, ühtlasi silmas pidades pesapalli loodeta- vaid teeneid meie kehalise kasvatuse liikumise arengus, saaksime tingimata üle sellest väikesest võõrastusest, mida tunneme harilikult iga uue asja vastu alul. Iga toiming paistab meile seni

Pesapall ja pesapalli nui.

Pesapall — valmistatud valgest ehk kollasest kroonnahast, ja täidetud vildiga jaloomakarvadega. Palli südamesse on pandud tükike tina, et pall tarvilise raskuse omandaks. Palli koguraskus on 100 gr. ja ümbermõõt 22 sm. Mängu juures tarvitatavad nuiad valmistatakse saarepuust. Nuiade pikkus on 95—100 sm. Alumise jämedama otsa läbimõõt on umb. 4 sm, kuna ülemisel otsal olev nupp samasuguse läbimõõduga. Nupu alt on nui peenem, läbimõõduga umb. 2 sm.

mingit, kui mitte just vaenulikkust, siis vähemalt mittekohast umbusaldust.

Pesapall ei tarvita palju ja kalleid abinõusid, just selle tõttu on ta ka meie maal kergesti läbi- viidav.

Iga reeglipärasema rühmängu elluviimine paistab ju alul alati raskena. Seda nägime omal ajal võrk- ja korvpalli juures. Kuid hea tahte

otstarbetuna, kuni meie ei tunne selle sihte ja sisu.

Kaasa mängides õpime hindama pesapalligi väärtusi, sellega ühes tõuseb ka huvi selle mängu vastu. Üldse tohiks loota, et see spordirahvaste juures tunnustust leidnud mäng meilgi laialt le- viks, sellega kaasa aidates meie rahva hulgalise- male arenemisele.

Pesapalli ehk pitkapalli
palle

„Unito” ja „Pääsky”

ja keppe, mida kõigis Soome kaitsemalevates ja pesapalli- mängu liidus tarvitatakse ja mis paremateks tunnistatud, soovit- tab Urheiluvälineiden Valmis- tusliike „URHEILU”, Helsinki.

Ainuesitaja Eestis

A. SÕÕRD

TARTUS,

T ä h e tän. 8, kort. 2.

Kaitseliidu vanemate juhtide — malevate pealikute — täienduskursused Tallinnas 27. märtsist kuni 8. apr.

Vaevalt lõppesid 24. märtsil kaitseliidu staabi korraldusel peetud malevkondade ja kompanii pealikute täienduskursused Tondil, kui juba 27. märtsil samuti kaitseliidu staabi korraldusel al- gasid malevate pealikute täienduskursused.

Need kursused olid esmakordsed meie vane- matele juhtidele ja juba see asjaolu iseendast väärrib tähelepanu.

Seega nagu esimest korda tegelikult tunnistati vanemate juhtide teadmiste täienda- mise vajadust ja pandi alus meie vanemate juh-

tide edaspidisele kavakindlale õppetööle. — Vä- lismail pea igalpool see põhimõte on leidnud tunnustamist ja ka teostamist.

Meil olude sunnil peale ühe ammugi tehtud sammu sel alal kaitsevæes, ei ole suudetud selle teostamisele asuda varemalt kui nüüd, selle aasta märtsikuus.

Kuid, nagu öeldud, esimene katse on tehtud ja tohiks oletada, et sellest peale seda tööd jat- katakse traditsiooniliselt ja kavakindlalt.

Loomulikult nende esimeste kursuste korralduses tuli ilmsiks puudusi, mis võib olla ei lubanud kujundada kursuste tööd sedavõrd produktiivseks, kui see üldiselt oleks olnud soovitatav.

Seda tuleb küll peamiselt seletada seega, et puudusid kogemused seesuguste kursuste korraldamises, kuid ka nende eriliste oludega, milles tuleb töötada kaitseliidus ja mis nõuavad erilist õppekava kokkuseadmist, ainete käsitamist erilisest vaatepunktist jne.

Ka selles tohiks tuua tulevik parandusi.

Käesoleva kursusega ühtlasi lõppes tegevus 1927/28. a. talisel õppeperioodil vanemate pealike täienduskursuste korraldamise alal.

Selle aja jooksul on püütud värskendada võimalikult kõikide kaitseliidu vanemate pealike sõjalisi teadmisi, anda kõigile neile juhtidele, kes

on vastutavad ja tegevad kaitseliidu üksuste sõjalise väljaõppe alal, teadmisi ja oskusi neile alluvate üksuste juhtimises.

Tegevus sel alal algas läinud aasta detsembrikuus malevate instruktorite täienduskursuste korraldamisega; käesoleva aasta märtsikuus korraldati malevkondade ja kompaniide pealikele kahed kursused: ühed Tartus ja teised Tallinnas ning lõpuks eelpool nimetatud malevate pealike täienduskursused.

Malevates peale selle korraldati terve rida kursusi noormatele pealikele.

Seega jõudumööda on tehtud kõik, mis võimaldasid olud, et pealiked eelseisvateks kaitseliidu laagripäevadeks ja sügisesteks manöövriteks oleksid ette valmistatud.

g.

N a l j a d.

Mõni aeg tagasi külastas Poolamaad Prantsuse marssal F. Foch, liitlaste ülemjuhataja maailmasõjas. Üks kadettidekooli juhataja tahtis marssalile oma lugupidamist üles näidata ja palus teda oma kooli vaatama tulla. Marssal ilmus parajasti õppetöö ajal ja õnnelik koolijuhataja viis suure külalise ühte nooremasse klassi.

„Palun, küsige neilt, ekstsellents,“ ütles ta marssalile. „Nad on õnnelikud, kui nad teile vastata võivad.“

Marssal esitas ka noortele kasvandikkudele rea küsimusi sõjandusalalt, millele kasvandikud enamjaolt vastasid rahuldavalt. Lõppeks küsis ta ühelt noor-kadetilt:

„Kes on maailma suuremaid väepealikuid?“

Noorkadett ei kõhelnud silmapilku, vaid vastas kärvesti:

„Aleksander Suur, Julius Caesar, Napoleon...“

Kuid peatus siis, mõtles tükike aega ja lisas punastades:

„Ja teie, ekstsellents, aga ma ei mäleta enam teie nime!“

Professor (sõjakoolis kadetile): „Seda taktikalist ülesannet sel kujul lahendada, nagu teie seda teinud olete, on võimatu!“

Kadett (haavatult): „Härra professor, Napoleon I ütles: „Võimatu on sõna, mis kuulub vaid hullude sõnatagavarra!“

Inglise nali.

Inglise kerge-jalgväe Durhami rügemendi teine pataljon asub Indias. Ühel päeval toob üks sõduritest võidumärgina laagrisse tiigri käpad ja peab nüüd vahva teo eest saama üldise austuse osaliseks. Kui kogu pataljon koos on, pöördub pataljoniülem õnnest särava kangelase poole kiidukõnega:

„Kuulge, kõik sõdurid! Teie kaasvõitleja Tom Higgins on tiigri maha lasknud ja saag'na meile mõlemad esikäpad toonud. Seesuguse julge teo eest avaldan temale kogu pataljoni nimel tänu! Veel rohkem aga oleks mind rõõmustanud see, kui ta meile oleks kaasa toonud tiigri pea ja naha.“

Sõdur Tom vastas aga selle peale: „Kuulen, härra major! Seda oleksin ma heameelega teinudki, pead polnud aga enam tiigril otsas ja nahka seljas!“

*

Kõrvaldatud takistus.

„Ma ei mõista, Linda, miks on su vanemad ometi meie abielu vastu?“

„Nad leiavad, et see veel enneaegne, sest et sa veel kadett oled!“

„Noh, niisugusel korral on kõik takistused kõrvaldatud!“

„Kuidas nii?“

„Ülelele heideti mind sõjakoolist halva õppimise pärast välja.“

*

Üle trumpas...

Ohvitseride kasiinos istuvad laua taga paar ohvitseri ja vaidlevad sv.-laskevõistluste üle. Kapten N. oli jutustanud õige lõbusa, kuid uskumatu loo läinud aasta sv.-laskevõistlustelt. Major Z., kes seda tõsiselt pealt kuulanud, hüüab rõõmust välkuvate silmadega kahaneva naerulagi-na sekka:

„Aga see ei ole veel mitte midagi! Ma jutustan teile midagi samasugust, aga veel paremat, ja paari sõnaga...“

Silmitsedes tervet laudkonda kelmik-ülbe naeratusega jätkab ta:

„Vaadake, asi oli nii... 1920. aasta augustis viibisin Tallinnas ärareetud sõjaväe laskevõistlustel ja seal nägin, kuidas üks sõdur laskis viiest kuulist neli märklauda, ühte ja samasse auku, ja viiendaga laskis tolle augu kinni!...“

*

Sihid.

„Sport on ju ikkagi abinõu kõrgematele sih-tidele, armuline proua!“

„Just seepärast ei saagi ma aru, miks abi-elus naised veel murutõnist mängivad.“

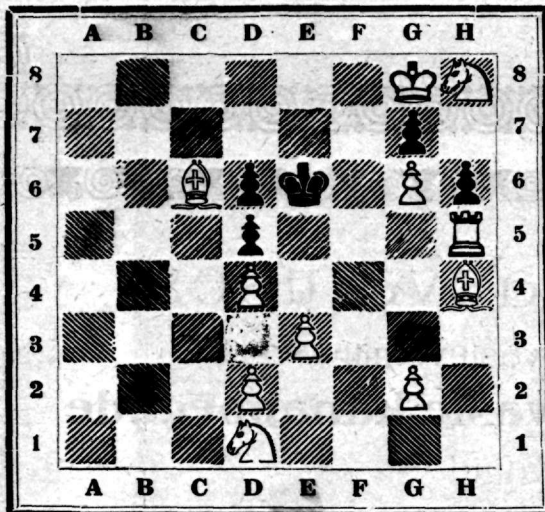
Male.

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 35.

Kokku seadnud Gustav Vehterstein (Vändras).
„Kaitse Kodu!“ originaal.

Mustad.

Valged.

Valged: K g8, V h5, O e6 ja h4, R d1 ja h8,
E d2, d4, e3, g2 ja g6.

Mustad: K e6, E d5, d6, g7 ja h6.

Valged algavad ja annavad matt kolme sammuga.

Ülesande nr. 31 lahendus.

1. L e1—e4, O f3 : e4,
2. O f5—g4 annab matt.
1. (L e1—e4), g6 : f5,
2. L e4—e8 annab matt.
1. (L e1—e4), R d4 : f5,
2. L e4 : f3 annab matt.
1. (L e1—e4), ükskõik,
2. O f5 : g6 annab matt.

Õiged lahendused saatsid: B. Kärner, G. Friedemann, V. Mikenas (Tallinnast), stud. jur. R. Pärnpuu (Tartust), Martin Villemson (Pärnust), Karl Hanson (Kurilt).

MEIE
SIIDISUKAD
DAAMIDELE ON KÕIGE
ELEGANTSEMAD JA
VASTUPIDAVAMAD
O·KILGAS
TRIKOO JA SUKAVABRIK
TALLINN PRIIT. 3
KÕNETRAAT 2-23

Koloniaal-, veini-, napsi-,
õlle- ja tubakakauplus

PAUL EBBER

VÖRUS, Jüri tän. nr. 16-a,
telefon nr. 106.

Eesti Maapank

Tallinn,

Vabaduse puiestee nr. 1

(Eestimaa Maade Krediitseltsi majas)

Äritunnid kella 9—15.

Õisu linnukasvatuses

on eeltellimiste vastuvõtmine

tõumunade ja ühepäevaste kanapoeegade

peale avatud.

Tõud: Itaalia valged ja põldpüü värvi. Plymouth-Rock.

Kevadiste ühepäevaste kanapoeegade hind ühes pakkimisega ja paigasikuludega igasse raudteejaama 100 mk tükk, ise ära viies 10% hinnaaland. Suviste ühepäev. hind 75 mk. tükk, samasug. tingimustel.

Tõumunad I sort 40 mk. tükk, II sort 20 mk. tükk.

Tellimisi ja tellimiste raha võtab vastu ÕISU mõisavalitsus,

Õisu p.-a.g. kaudu, Telefon Paistu 5-a.

P. K. «ESTONIA», Tallinn.